

es.o.es

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

Numer 4 / 2015

■ W CZTERY OCZY

DEINSTYTUCJONALIZACJA OPIEKI NAD OSOBAMI NIESAMODZIELNYMI

- WYWIAD Z PANIĄ BARBARĄ IMIOŁCZYK
- DYREKTOREM CENTRUM PROJEKTÓW
SPOŁECZNYCH W BIURZE RZECZNIKA PRAW
OBYWATELSKICH.

■ WARTO WIEDZIEĆ

KONCEPCJA SREBRNEJ GOSPODARKI SZANSĄ DLA MAŁOPOLSKI.

■ DOBRE PRAKTYKI

DOBRE PRAKTYKI PROSTO ZE SZWAJCARII

- PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ DLA
MAŁOPOLSKICH DPS.

es.O.es

Biuletyn Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie

30-070 Kraków, ul. Piastowska 32

tel.: (12) 422-06-36; fax (12) 422-06-36 wew. 44

e-mail: biuro@rops.krakow.pl

www.rops.krakow.pl

Biuro Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

ul. Piastowska 32, 30-070 Kraków

tel.: (12) 422-06-36

e-mail: biuro@rops.krakow.pl

Zespół redakcyjny:

Wioletta Wilimska – redaktor naczelny

Rafał Barański

Małgorzata Szlązak

Aneta Kosiba

Okładka i skład:

Agencja Reklamowa Po Prostu Sp. z o.o.

e-mail: biuro@arpoprostu.pl

www.arpoprostu.pl

ISSN 1231-2770

Nakład: 1500 egz.

Druk:

Invest-Druk Renata Barcińska

ul. Dantyszka 2/1, 02-054 Warszawa

Osoby chętne do współpracy zapraszamy do podzielenia się swoimi osiągnięciami i ciekawostkami dotyczącymi problematyki społecznej z Państwa terenów.

es.O.es

SPIS TREŚCI

 WSTĘP	2
 AKTUALNOŚCI	3
Są poza stereotypem - Poznajmy Seniorów Roku 2014!	3
36 twarzy pracownika socjalnego	5
 W CZTERY OCZY	8
Deinstytucjonalizacja opieki nad osobami niesamodzielnymi w oparciu o Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych - wywiad z Panią Barbarą Imiołczyk - Dyrektorem Centrum Projektów Społecznych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich	8
 WARTO WIEDZIEĆ	11
Koncepcja srebrnej gospodarki szansą dla Małopolski	11
Podnoszenie jakości życia mieszkańców domów pomocy społecznej – podsumowanie czterech edycji projektu wprowadzającego zmiany w funkcjonowaniu małopolskich DPS	12
Nowa perspektywa UE – nowa szansa na wsparcie osób zależnych	20
 DOBRE PRAKTYKI	23
Rola ekonomii społecznej w świadczeniu usług opiekuńczych na przykładzie Spółdzielni Socjalnej OKNO NA ŚWIAT	23
Dobre praktyki prosto ze Szwajcarii – propozycje rozwiązań dla małopolskich DPS	25

WSTĘP

Szanowni Państwo,

Naturalną konsekwencją demograficznego starzenia się społeczeństw jest rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze wobec seniorów. W Polsce większość obowiązków opiekuńczych wobec seniorów wypełniają członkowie rodziny. Jednak obciążenie rodzin opieką wzrasta. Jeśli sprawdzą się prognozy demograficzne, w przyszłości jedno dziecko będzie musiało opiekować się nie tylko obojgiem rodziców, ale także uczestniczyć w opiece nad dziadkami i teściami. Dlatego ważne jest wzięcie pod uwagę potrzeb rodzinnych opiekunów i podjęcie konkretnych działań w celu wsparcia i zachowania tych zasobów.

O możliwych sposobach wspierania opiekunów rodzinnych seniorów rozmawialiśmy w trakcie konferencji, która odbyła się 9 października br. w Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie zorganizowanej w ramach projektu Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej. Istotną jej część stanowiły wyniki badań nad opieką domową zrealizowane w Małopolsce, wskazujące kluczowe potrzeby i trudności opiekunów, rozwiązania w tym zakresie funkcjonujące w krajach europejskich, mówiono o rodzinie, wartościach i relacjach tak istotnych z perspektywy omawianego zagadnienia.

Szansą na systemowe wsparcie opiekunów w Małopolsce mogą być dobrze wykorzystane środki Europejskiego Funduszu Społecznego, pozostające do dyspozycji regionu. Wsparcie opiekunów nieformalnych osób niesamodzielnych zostało ujęte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 – Oś Priorytetowa 9. Region Spójny Społecznie.

Kolejny numer kwartalnika es.o.es, który oddajemy w Państwa ręce, dotyczy zagadnień z obszaru szeroko rozumianej polityki senioralnej, w tym wsparcia opiekunów rodzinnych seniorów.

O planach deinstytucjonalizacji opieki nad osobami niesamodzielnymi w oparciu o Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych przeczytacie Państwo w wywiadzie z Panią Barbarą Imiołczyk - Dyrektorem Centrum Projektów Społecznych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Współprzewodniczącą Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Koncepcję srebrnej gospodarki jako szansy dla Małopolski przybliży artykuł Pani Anety Widak z Departamentu Polityki Regionalnej UMWM, koordynatora prac nad poradnikiem opracowanym z myślą o seniorach o tożsamym tytule. Przybliżymy Państwu także dobre praktyki w zakresie usług świadczonych w domach pomocy społecznej zaczerpnięte z doświadczeń innych krajów (Dania, Szwajcaria), które mogą być wprowadzone w małopolskich DPS. Interesujące będą zapewne także informacje dotyczące przedsięwzięć przewidzianych w ramach nowej perspektywy finansowej UE dla Polski w zakresie wsparcia osób zależnych, a także możliwości świadczenia usług opiekuńczych w ramach firm społecznych. W tym numerze przybliżymy Państwu ponadto sylwetki Seniora i Seniorki Roku 2014 wyłonionych w ramach IX edycji Plebiscytu „Poza Stereotypem – Senior Roku 2014” oraz Małopolskich Pracowników Socjalnych nagrodzonych w roku bieżącym w trakcie kolejnej edycji konkursu.

Jestem przekonana, że lektura naszego kwartalnika będzie interesująca, dostarczy Państwu informacji możliwych do wykorzystania w codziennej pracy, a znajdujące się w nim treści będą stanowić inspirację do proponowanych rozwiązań.

Przyjemnej i owocnej lektury!

Wioletta Wilimska

Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie

AKTUALNOŚCI

SĄ POZA STEREOTYPEM - POZNAJMY SENIORÓW ROKU 2014!

Są przykładem dla swoich rodzin, środowisk lokalnych a także społeczności całego Województwa. Działają w organizacjach pozarządowych, uniwersytetach trzeciego wieku są także liderami lokalnych społeczności. Te niezwykle osoby uświadamiają młodszym pokoleniom ale także swoim rówieśnikom, że życie na emeryturze może być pełne pasji, działań oraz wypełnione licznymi i ciekawymi obowiązkami.

Poza stereotypowi seniorzy odgrywają bardzo pozytywną rolę w województwie małopolskim. Z myślą o nich od 2006 r., organizowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie Małopolski Plebiscyt „Poza Stereotypem – Senior Roku”. W tym roku odbył się on już po raz dziewiąty. W Plebiscycie przyznawany jest tytuł „Seniora i Seniorki Roku” oraz wyróżnienia za działania podejmowane przez aktywnych seniorów z Małopolski w roku poprzedzającym.

Do tegorocznej edycji nominowanych zostało 26 wyjątkowych, wzbudzających ogromny podziw i szacunek seniorów (13 kobiet i 13 mężczyzn), działających na wielu płaszczyznach i wielu obszarach. Honorowy patronat nad plebiscytem obejmował Marek Sowa – Marszałek Województwa Małopolskiego.

Nagrodą w Plebiscycie „Poza Stereotypem – Senior Roku” od 5 lat są statuetki autorstwa Profesora Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Pana Krzysztofa Nitscha - artysty rzeźbiarza, znanego i cenionego w kraju i za granicą, Laureata wielu nagród i wyróżnień. Prace Profesora znajdują się w zbiorach wielu muzeów

w kraju i zagranicą, m.in. w British Museum w Londynie, Muzeum Dantego w Rawennie, Muzeum Sportu w Lozannie, Muzeum Toyamura w Japonii. Pan Profesor jest autorem wielu znakomitych prac, m.in. Medalu 25-lecia Wolności, który wykonał na zlecenie Prezydenta RP. Technika wykonania statuetki Senior Roku jest odlew w brązie patynowany, werniksowany. Każda statuetka jest unikatowa i posiada swój numer oraz sygnaturę.

Uroczysta gala wręczenia nagród w IX Małopolskim Plebiscycie „Poza Stereotypem - Senior Roku 2014” odbyła się w dniu 21 października 2015 r. w miejscu, które w sposób niezwykle oddało atmosferę wydarzenia – w Żydowskim Muzeum Galicja w Krakowie.

TYTUŁ SENIORKI ROKU 2014 OTRZYMAŁA PANI ANNA KARPIERZ Z RABKI - ZDROJU:

Laureatka oprócz działalności dydaktycznej, którą skupiała w pracy nauczyciela, w swoim życiu poświęciła się pracy społecznej, czynnie angażując się w działalność ZHP i ZNP. Nadal pomimo ponad osiemdziesięcioletniego wieku dba o rozwój życia kulturalnego

i wypoczynkowego rabczańskich seniorów, pełni rolę członka Rady Seniorów w Rabce Zdroju oraz niesie pomoc osobom starszym znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Swoją czas poświęca także twórczości literackiej.

TYTUŁ SENIORA ROKU 2014 OTRZYMAŁ PAN ANDRZEJ SULICH Z OLKUSZA:

Laureat bezinteresownie angażując się w pomoc innym, od lat z pasją zdradza tajniki wiedzy matematycznej młodszemu i starszemu pokoleniu, a pomimo 73 lat nadal prowadzi zajęcia dla trudnej młodzieży i skutecznie stara się ją zainteresować matematyką.

WARTO ZAPOZNAĆ SIĘ RÓWNIEŻ SYLWETKAMI SENIORÓW, KTÓRZY OTRZYMAŁI HONOROWE WYRÓŻNIENIA:

PANI RENATA WISS Z PIETRZEJOWIC, GMINA KOCMYRZÓW – LUBORZYCA

Prezes Stowarzyszenia Kół Gospodyń Wiejskich „KOLIBABY”, prężnie działająca na rzecz lokalnej społeczności.

Oddana florystyce, rękodzielnictwu i twórczości ludowej wykorzystuje każdą okazję do tego, aby podzielić się swoją pasją i zarazić nią innych, w tym młodsze pokolenie. Ilość podejmowanych przez Panią Renatę aktywności zaskakuje i budzi podziw.

PAN RYSZARD SIEPIORA Z DĄBROWY TARNOWSKIEJ

Działacz społeczny, szczególnie nastawiony na bezinteresowną pomoc ludziom znajdującym się w potrzebie. Każdemu okazuje serce, życzliwość i wsparcie. Z dużym zaangażowaniem uczestniczy w pracy Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy Dąbrowskim Domu Kultury w Dąbrowie Tarnowskiej organizując szereg zadań aktywizujących seniorów i umożliwiających im nabycie nowych umiejętności. Pan Włodzimierz Paluch z Oświęcimia Znany w Oświęcimiu działacz społeczny, dbający o kultywowanie języka polskiego i kultury polskiej na Kresach Wschodnich, organizujący pomoc charytatywną dla mieszkających tam Polaków. W 2014 roku w szczególności zaangażowany w organizowanie pomocy dla mieszkańców objętej wojną Ukrainy oraz działalność

Stowarzyszenia na Rzecz Współpracy z Zagranicą oraz Fundacji na Rzecz Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży.

Jak widać przedstawieni wyżej seniorzy nie mieszczą się w ramach żadnego stereotypu. Ich zaangażowanie i pasja z jaką działają na rzecz lokalnych społeczności a także znacznie szerzej, pozostaje przykładem wartym zauważenia i promowania. W dobitny sposób taką postawę opisują słowa Johna Quincy Adamsa „*Jeśli twoja aktywność inspiruje innych by więcej marzyć, więcej się uczyć, więcej działać i stawać się kimś więcej to jesteś liderem.*”

Należy zaznaczyć, iż każda z nominowanych osób jest wyjątkowa, wzbudzająca ogromy podziw i szacunek. Dlatego poniżej

przedstawiamy wszystkich pozostałych kandydatów nominowanych do tytułu Senior Roku 2014:

- Pani Stanisława Babecka – Sojka z Bochni
- Pani Krystyna Barwińska z Miechowa
- Pan Kazimierz Bożek z Krakowa
- Pan Jan Ceklarczyk z Rabki – Zdroju
- Pan Piotr Dominikowski z Wilkowa, Gmina Kocmyrzów – Luborzyca
- Pani Maria Dudzik z Czasławia, Gmina Raciechowice
- Pan Franciszek Dziedzina z Miasta Mszany Dolnej
- Pan Józef Gawlik z Łoniowej, Gmina Dębno
- Pani Barbara Golińska z Zabierzowa
- Pani Krystyna Jastrzębska z Krakowa
- Pan Adam Markowski z Krakowa
- Pani Halina Mucha z Bochni
- Pani Maria Myśliwiec z Szalowej, Gmina Łużna
- Pani Ewa Nowakowska – Włodek z Krakowa
- Pan Józef Pogwizd z Nowego Sącza
- Pani Maria Rzepka z Olkusza
- Pan Zygmunt Sieprawski z Regulic, Gmina Alwernia
- Pani Barbara Stożek z Miasta Mszany Dolnej
- Pan Stanisław Świerkosz z Proszowic
- Pan Stanisław Wiecech z Lipnicy Dolnej, Gmina Lipnica Murowana
- Pani Irena Włodarczyk z Olkusza

Jeśli czujemy się zainspirowani, inspirujemy także innych, dzieląc się doświadczeniem aktywnych małopolskich seniorów - liderów.

Sylwia Śmiech

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej,
Dział Polityki Społecznej

36 TWARZY PRACOWNIKA SOCJALNEGO

6 listopada został rozstrzygnięty Konkurs Małopolski Pracownik Socjalny 2015 Roku. Wśród 36 zgłoszonych kandydatów znajdują się osoby o tak różnych charakterystykach, że czasem trudno powiedzieć, iż wykonują ten sam zawód. A jednak wiele ich łączy.

Zatroskana, empatyczna i zahartowana – tak pokrótce można scharakteryzować grupy kandydatów do tytułu Małopolski Pracownik Socjalny w trzech kategoriach: Animacja, Integracja oraz Doświadczenie. Prezentacja laureatów Konkursu Małopolski Pracownik Socjalny 2015 Roku, która odbyła się podczas konferencji „Mamy Moc Pomagania” w dniu 6 listopada ukazała bardzo zróżnicowane sylwetki tych specjalistów. Jaką twarz ma pracownik socjalny?

Kapituła zdecydowała o szczególnym uhonorowaniu 7 osób – przyznano bowiem 2 nagrody główne oraz 5 wyróżnień. Wręczenia nagród dokonał Wicemarszałek Województwa Małopolskiego Pan Wojciech Kozak oraz Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie Pani Wioletta Wilimska. Jednak każdy z 36 kandydatów do konkursu, zasługuje na wyróżnienie, co podkreślali właściwie wszyscy prelegenci. Każda z tych osób ma odrębną ścieżkę zawodową, inną osobowość, swoje wyzwania zawodowe realizuje poprzez różne metody i wykazują także odmienne postawy. Warto pokusić się o zdefiniowanie choćby trzech z nich – dla uproszczenia nazwane zostaną twarzami.

PIERWSZA: ZATROSKANA

Najbardziej „klasycznym” środowiskiem pracy pracownika socjalnego jest ośrodek pomocy społecznej. Właśnie dla tych osób przewidziana jest kategoria Animacja. Tu szczególnie premiowane było wykorzystanie

innowacyjnych metod, w szczególności środowiskowej pracy socjalnej, a także animowanie i realizacja inicjatyw społecznych przy wykorzystaniu sieci współpracy. Jednak i to jest kategoria bardzo niejednolita. No bo jak porównać MOPS w Krakowie, który zatrudnia blisko 400 pracowników socjalnych z małymi ośrodkami, które zatrudniają po 3 takich specjalistów? Kapituła konkursowa przyznała pierwszą nagrodę Pani Jadwidze Kwarciak z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Polance Wielkiej. Wcześniej laureatka pracowała w MOPS Kraków, dzięki temu jest osobą uprawnioną do pewnego podsumowania. „Myślę, że nie istnieje coś takiego jak jednolity wzorzec pracownika socjalnego, to jest sprawa indywidualna. Praca w dużym mieście związana jest m. in. z dobrym wykorzystywaniem zasobów z zakresu pomocy, które mamy do dyspozycji w środowisku. W małej gminie trzeba samemu zbudować dodatkowe zaplecze do pomagania, co jest trudniejsze i wymaga większego nakładu pracy ze strony pracownika socjalnego, a także nakładu dodatkowych środków finansowych, których w małych gminach zawsze brakuje” – podkreśla laureatka w rozmowie z nami. Kapituła Konkursu, złożona z ekspertów w dziedzinie polityki społecznej, nagrodziła Panią Jadwigę Kwarciak m.in. za integrowanie środowiska z całego powiatu, za inicjatywę, dzięki której powstało Stowarzyszenie Interwencji Społecznych ZA-TOREM, którego celem jest budowanie nowej jakości w pomaganiu innym i rozwiązywaniu

problemów społecznych (jest prezesem i współzałożycielem stowarzyszenia). Laureatka odbierając nagrodę wypowiedziała charakterystyczną frazę: Pomaganie uzależnia. Później w rozmowie z nami tłumaczyła, że „jak robi się to (pracę socjalną) z sercem to nie można już przestać, daje też ogromną satysfakcję. To z kolei motywuje do samokształcenia i ciągłego poszukiwania lepszych form pracy. Niesienie pomocy to jedyna z tych rzeczy, która się mnoży jeśli się ją dzieli między jak największą ilość ludzi. Tak więc pomagając można stać się bogatym człowiekiem.”

Wyróżnienie w kategorii Animacja zdobył Pan Sebastian Rutkowski z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, który został zgłoszony przez swoich klientów. Kapituła w uzasadnieniu podkreśliła, że laureat przyczynia się do rozwoju relacji międzypokoleniowych i wzajemnego zrozumienia potrzeb osób starszych i młodych.

DRUGA: EMPATYCZNA

Mniej znana twarz pracownika socjalnego widoczna jest w takich instytucjach, jak domy pomocy społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej czy organizacje pozarządowe. Właśnie dla nich przewidziano kategorię Integracja. Kapituła premiowała w tym przypadku szczególnie kreatywne podejście do pracy na rzecz podopiecznych oraz wdrażanie programów aktywizujących podopiecznych.

Choć w tym przypadku nie przyznano nagrody głównej, zdecydowano się na wyróżnienia. Laureatka pierwszego z nich, Pani Monika Czyż z Domu Pomocy Społecznej przy ul. Praskiej 23 w Krakowie podkreśla w rozmowie z nami, że pracownik socjalny w DPS ma zupełnie inną rolę od pracowników zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej. Dodaje, że mieszkańcami DPS są najczęściej osoby w podeszłym wieku, chore lub niepełnosprawne. „W przypadku nowych osób pracownik musi zrobić wszystko, by jak najszybciej zaaklimatyzowały się w ośrodku. Wśród jego zajęć oprócz pomocy przy wykonywaniu zwykłych czynności codziennych jest też organizowanie spotkań z rodziną oraz organizowanie ciekawych zajęć i wydarzeń”. Nic dziwnego, że kapituła w uzasadnieniu swojej decyzji o wyróżnieniu Pani Moniki Czyż podkreślała takie cechy jak empatia i dbałość o relacje mieszkańców z rodzinami.

Kolejne wyróżnienie w tej kategorii zdobył Pan Krzysztof Warchoń z Domu Pomocy Społecznej przy ul. Czarna Droga w Tarnowie. W jego przypadku kapituła również dostrzegła ponadprzeciętną empatię, cierpliwość i pokorę wobec cierpienia innych ludzi. Laureat sam stwierdza skromnie, że jako największy sukces postrzega sytuację, gdy widzi, że „Mieszkaniec odnajduje się w naszym Domu, jest uśmiechnięty, zadowolony, ma do mnie zaufanie. Praca socjalna jest działaniem prowadzonym przez człowieka dla człowieka. Dlatego ani obszerna wiedza fachowa, ani wieloletnie doświadczenie nie gwarantują stuprocentowego sukcesu tej pracy oraz nie czynią jej efektów w pełni wymiernymi i przewidywalnymi. W związku z tym, że celem mojej pracy jest wspieranie osób starszych konieczne jest szukanie

najlepszych rozwiązań i dróg do nich prowadzących”.

TRZECIA: ZAHARTOWANA

W tym roku po raz pierwszy wprowadzono kategorię Doświadczenie. Jest to wyjście naprzeciw oczekiwaniom środowiska w zakresie doceniania wieloletniej i skutecznej działalności pracowników socjalnych. Kapituła postanowiła nagrodzić osoby o minimum 15-letnim stażu pracy na stanowisku pracownika socjalnego, które mają na swoim koncie wybitne rozwiązania w pomocy społecznej służące podnoszeniu prestiżu zawodu pracownika socjalnego oraz które mogą pochwalić się prekursorским podejściem we wdrażaniu nowych metod pracy w środowisku lokalnym.

W tej kategorii przyznano główną nagrodę oraz dwa wyróżnienia. Co ciekawe, cała trójka posiada 27-letni staż pracy, to zatem osoby, które są zahartowane w tej trudnej pracy i mogą podzielić się swoim doświadczeniem z młodszymi kolegami. Laureatka głównej nagrody, Pani Halina Pinas z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tarnowie, w interesujący sposób opisuje zmiany, jakie zaszły w pomocy społecznej w ostatnim ćwierćwieczu. „Gdy przyjmowano mnie do pracy pracownik socjalny był zatrudniony w strukturach organizacyjnych służby zdrowia. Praca socjalna polegała na załatwianiu recept, wizyt lekarskich i opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. Pomoc skierowana była przede wszystkim do osób schorowanych i niepełnosprawnych. Wtedy pracownik socjalny pracował w Ośrodku Zdrowia i chodził w białym fartuchu. W latach 90 pomoc społeczna została przekazana do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W Polsce zaczęło się bezrobocie. Państwo wtedy dało bardzo dużo pieniędzy na zasiłki.

Znacznie powiększyła się grupa osób korzystających z pomocy finansowej, nikt nie zwracał uwagi na pracę socjalną. Dzięki temu, że powiększyła się grupa osób korzystających z pomocy, poznałam nowe środowiska, spotkałam się z prawdziwą biedą, zaniedbaniem dzieci, alkoholizmem, bezradnością, przemocą, z prawdziwym nieszczęściem ludzkim. W tamtych latach pracowało nas 4 pracowników socjalnych, każdy z nas miał po około 250 środowisk. Zmieniło się też podejście do wykształcenia pracownika socjalnego. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej pojawiły się środki na różne formy kształcenia dla pracowników socjalnych – studia wyższe, specjalizacje, studia podyplomowe, szkolenia. Zwrócono uwagę na pracę socjalną. Obecnie u mnie w ośrodku pracuje 9 pracowników socjalnych, co przyczyniło się do zwiększenia komfortu pracy, mamy czas na pomoc rodzinie właśnie na pracę socjalną, która obecnie ma charakter rozwojowy i wieloaspektowy, opiera się także na współpracy z różnymi instytucjami z urzędem pracy, kuratorami sądowymi, pedagogami, psychologami, prawnikami, sądami, policją i asystentami rodzin”. Ta historia do najlepszy przykład na to, jak zmienia się postrzeganie pracy socjalnej i jak elastyczne muszą być osoby sprawujące tę rolę. Kapituła Konkursu uzasadniając nagrodę dla Pani Haliny Pinas podkreślała, że to osoba, która wciąż dąży do rozwoju zawodowego, nie boi się nawet najtrudniejszych wyzwań, szczególnie związanych z pracą z osobami nadużywającymi alkoholu. Laureatka zapytana o źródło swojej największej dumy podkreśla, że jest to stowarzyszenie Nowa Szansa. „W stowarzyszeniu są ludzie uzależnieni od alkoholu, po terapiach, mają zasób wiedzy nabyty także przez swoje doświadczenie. Wiedzą, jak pomagać

i chcą pomagać. Wzajemnie uczymy się od siebie. To członkowie stowarzyszenia nauczyli mnie, kiedy odpuszczają, bo nie każdemu da się pomóc”.

Wyróżnienia w tej kategorii przyznano Pani Grażynie Brzeziańskiej z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gorlicach oraz Pani Marii Sporysz z Ośrodka Pomocy Społecznej w Brzeczach. W obydwu przypadkach kapituła podkreślała fakt, że osoby te są mentorami i autorytetami dla swoich podopiecznych.

Po rozstrzygnięciu Konkursu odbyły się prelekcje ekspertów. Jerzy Gierlacki z Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej omówił najnowsze tendencje dotyczące polityki społecznej. Prof. Ryszard Szarfenberg z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił zagadnienia podmiotowości w środowiskowej

pracy socjalnej, szczególnie skupił się na społecznościowej organizacji usługowej zorientowanej na podmiotowość. Prof. Arkadiusz Karwacki z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przedstawił wyzwania polityki aktywizacji, szczególnie koncentrując się na różnych podejściach do pojęcia empowerment. W drugiej części konferencji odbył się panel dyskusyjny, w którym oprócz wymienionych prelegentów udział wzięli eksperci i praktycy pracy socjalnej: dr hab. Hubert Kaszyński z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Józefa Grodecka – Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie oraz Renata Michalik – Dyrektor Domu Pomocy Społecznej im. Św. Brata Alberta w Tarnowie. Paneliści skupili się na relacjach pomiędzy teorią a praktyką w obszarze środowiskowej pracy socjalnej. Na koniec

konferencji kierownik projektu szkoleniowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Joanna Liszka dokonała podsumowania tego projektu.

Warto podkreślić, że każdy z prelegentów i panelistów odwoływał się w swych wypowiedziach do kluczowej roli pracowników socjalnych w systemie pomocy społecznej. Jednocześnie nikt nawet nie próbował sformułować uniwersalnej odpowiedzi na pytanie, jaki naprawdę jest pracownik socjalny. Takiej odpowiedzi po prostu nie ma.

Maciej Sabal

Projekt „Szkolenie i doskonalenie zawodowej”
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

W CZTERY OCZY

DEINSTYTUCJONALIZACJA OPIEKI NAD OSOBAMI NIESAMODZIELNYMI W OPARCIU O KONWENCJĘ ONZ O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH - WYWIAD Z PANIĄ BARBARĄ IMIOŁCZYK - DYREKTOREM CENTRUM PROJEKTÓW SPOŁECZNYCH W BIURZE RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Pani Dyrektor, jak z perspektywy Pani doświadczenia zawodowego zmienia się podejście do przestrzegania praw osób z niepełnosprawnościami, starszych? Czy i w jaki sposób ratyfikowana przez Polskę w 2012 roku Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych faktycznie wpłynęła na poprawę w zakresie przestrzegania praw tych osób?

Ratyfikowanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych było bardzo dużym osiągnięciem wszystkich środowisk, które o tę ratyfikację zabiegały, w tym organizacji społecznych. Jednak świadomość obowiązków wynikających z Konwencji wymaga jeszcze szerokiego upowszechnienia; również w administracji publicznej, zarówno rządowej, jak i samorządowej. Wskazują na to badania prowadzone przez Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO). Przykładem mogą być wyniki ankiety skierowanej do wszystkich gmin i powiatów w Polsce. Okazuje się, że większość samorządów nie prowadziła i nie prowadzi audytu obiektów publicznych i przestrzeni publicznej pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Część samorządów nie ma nawet takich planów!¹

¹ www.ankieta.pelnoprawni.gov.pl

Z trudem przebija się nowe podejście do osób z niepełnosprawnościami. Konwencja koncentruje się na podejściu podmiotowym, na prawach osób z niepełnosprawnościami i zobowiązuje władze publiczne do likwidacji wszelkich barier, mogących te prawa ograniczać. Tymczasem w polskim systemie prawnym i w praktyce działania w podejściu do osób z niepełnosprawnościami dominuje dawne podejście medyczne, koncentrujące się na dysfunkcjach. Takie podejście pomija potencjał osób z niepełnosprawnościami, wyklucza możliwość wypełniania przez nie wielu ról społecznych. W praktyce osoby te, w tym osoby starsze, które mogą mieć ograniczoną sprawność fizyczną lub intelektualną nawet bez orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, nadal napotykać na wiele barier, które przed nimi sami stawiamy – na ulicach, w urzędach, bankach, miejscach pracy i miejscach zamieszkania, w dostępie do informacji, kultury, rekreacji i wypoczynku, wymiaru sprawiedliwości, ochrony zdrowia i w każdej innej dziedzinie.²

² Więcej na ten temat w *Realizacja przez Polskę zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Sprawozdanie Rzecznika Praw Obywatelskich 2012-2014*. BRPO, Warszawa 2015 <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Sprawozdanie%20KPON%202015.pdf>

Wśród rekomendacji, zawartych w sprawozdaniu RPO w odniesieniu do realizacji przez Polskę zobowiązań wynikających z Konwencji znalazły się również te, dotyczące zintensyfikowania działań w zakresie przejścia od opieki instytucjonalnej na rzecz opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, tzw. deinstytucjonalizacji. Opierając się zatem o przywołane rekomendacje, co według Pani sprawia, że gwarancje zawarte w art. 19 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, a także wytycznych Europejskiej Grupy Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności są wdrażane z pewnymi utrudnieniami?

Zamiast słowa deinstytucjonalizacja staram się używać słowa humanizacja. Artykuł 19 KAPON mówi o prawie do niezależnego życia i prawie do włączenia w społeczeństwo na równych prawach z innymi obywatelami.

W rozwiązaniach prawnych i organizacyjnych kierujemy się często przeświadczeniem, że wiemy lepiej, co jest komu potrzebne. Nie pytamy o zdanie tych osób, które mają z efektów naszych rozwiązań korzystać. Ponieważ to my zostaliśmy wybrani – mamy mandat i ponosimy odpowiedzialność,

ponieważ to my jesteśmy specjalistami lub pytaliśmy specjalistów o zdanie. Nie zdajemy sobie sprawy, że takie podejście oznacza przedmiotowe traktowanie innego człowieka. I nawet nasze najlepsze chęci i najlepsza wola mogą skutkować nieefektywnymi, kosztownymi rozwiązaniami. Kierunek humanizacji (czy deinstytucjonalizacji) rozpoczął się wtedy, gdy zaczęto liczyć się ze zdaniem ludzi potrzebujących wsparcia, przy kształtowaniu rozwiązań, które mają im służyć.

Zaledwie od 26 lat kształtujemy nasze polityki publiczne według woli i wiedzy demokratycznie wybranych przedstawicieli. Cały czas nosimy ze sobą obciążenia poprzedniego systemu, w którym państwo brało całkowitą odpowiedzialność za los jednostki, co oznaczało również całkowitą nad tą jednostką władzę. W efekcie polskie sądy pozbawiają rodziców władzy rodzicielskiej wielokrotnie częściej niż w Wielkiej Brytanii. Tam rodzina, która ma kłopoty ze sprawowaniem opieki nad dziećmi, otrzymuje najpierw wszechstronne wsparcie. Odebranie władzy rodzicielskiej jest ostatecznością i jest orzekane znacznie rzadziej niż w Polsce. O tym, że jest to pozostałość z przeszłości świadczy fakt, że podobne tendencje jak w Polsce obserwuje się we wszystkich krajach Europy Środkowo-Wschodniej inaczej niż w tzw. starych krajach Unii Europejskiej, które miały szczęście korzystać z demokracji dłużej.

W Polsce odziedziczyliśmy duże szpitale psychiatryczne i mamy jeden z najdłuższych w Europie czas przebywania osób chorujących psychicznie w szpitalu. Jednocześnie większość osób chorujących żyje z renty. W Finlandii, tam gdzie leczy się metodą otwartego dialogu³, który zakłada leczenie w miejscu zamieszkania ze wsparciem najbliższych (rodziny, nauczycieli, sąsiadów), 80% osób doświadczających kryzysu psychicznego wraca na rynek pracy.

Innym powodem, dla którego humanizacja wsparcia trudno się przebija, jest pospolita wygoda. Łatwiej jest

³ <http://otwartydialog.pl/pomoz-nam?gclid=CKi7l7nWhckCFcHGGwodkTUN0w>

zbudować duży DPS niż budować sieć wszechstronnego wsparcia w środowisku, które wymaga dobrej współpracy wielu instytucji, organizacji i środowisk. Tworzenie wsparcia w środowisku lokalnym wymaga też przełamania bariery resortowości, szczególnie współpracy i powiązań (np. innego niż dotąd liczenia kosztów) między ochroną zdrowia i pomocą społeczną. A z tym mamy od wielu lat problemy.

W ubiegłym roku Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zorganizowało konferencję, poświęconą wykorzystaniu środków unijnych na działania w zakresie deinstytucjonalizacji. Proszę podzielić się z naszymi czytelnikami najważniejszymi wnioskami z w/w spotkania. Czy może Pani wskazać gdzie możemy szukać dobrych praktyk, inspiracji w tym obszarze?

Najważniejszym wnioskiem z konferencji jest konieczność mądrego i ukierunkowanego na humanizację wsparcia w środowisku lokalnym ze strony funduszy europejskich z nowej perspektywy budżetowej. Eksperti Komisji Europejskiej przestrzegali nas przed nierozsądnym angażowaniem środków w budowę dużych instytucji. Innym wnioskiem było odkrycie, że w krajach tzw. nowej Unii Polska jest w ogonie rozwiązań deinstytucjonalizacyjnych. Nasi południowi sąsiedzi i kraje nadbałtyckie zdecydowanie nas wyprzedzają. To potwierdza, że humanizacja wsparcia społecznego nie jest rozwiązaniem dla bogatych i że mamy w ciągu najbliższych lat wiele do zrobienia, korzystając z szansy, jaką daje unijne wsparcie.

W Polsce już obecnie jest wiele dobrych praktyk wartych upowszechnienia. Liderem zmian jest z pewnością Gdynia. Z ich rozwiązań warto wskazać na unikalną metodę tworzenia standardów opiekuńczych z bardzo szerokim udziałem nie tylko specjalistów z różnych instytucji, ale również opiekunów i osób będących odbiorcami usług opiekuńczych. O ile rezultaty – czyli standardy – nie mogą być przeniesione do innych

miejsowości, to sama metoda ich wypracowania jest godna upowszechnienia. Inne rozwiązanie to teleopieka, z której mogą skorzystać wszystkie osoby potrzebujące, a która daje rodzinom i osobom chorym poczucie bezpieczeństwa. Dobrą praktyką jest tworzenie mieszkań dla seniorów wymagających wsparcia. Takie rozwiązania znam ze Stargardu Szczecińskiego i Gdańska, wiem, że wiele innych miejscowości również rozwija tę formę wsparcia. Wiem, że obecnie Miechów przygotowuje system wsparcia seniorów w środowisku lokalnym. Małopolska jest liderem wśród regionów. To tutaj została opracowana regionalna strategia srebrnej gospodarki. Bardzo dobrą praktyką jest Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – dzięki niemu w Małopolsce realizowana jest przemyślana polityka społeczna w oparciu o dowody – wyniki badań.

W dniu 9.10.2015 r. uczestniczyła Pani w konferencji zorganizowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie pn. „Opiekunowie rodzinni osób starszych - jak zbudować skuteczny system wsparcia?”. Wydarzenie to było niewątpliwie ważnym głosem w dyskusji na rzecz podejmowania działań zmierzających do deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi. Podczas swojego wystąpienia poruszyła Pani kwestię roli opiekunów rodzinnych w nowym modelu pieczy społecznej. Akcentując zatem rolę opiekunów rodzinnych w sprawowaniu opieki nad osobami starszymi, gdzie upatruje Pani źródła możliwych form wsparcia dedykowanych opiekunom?

Z punktu widzenia budowania systemów wsparcia w środowisku lokalnym mamy bardzo pozytywną tradycję – opiekowania się seniorami w rodzinnym środowisku. Wymaga ona tylko stworzenia sieci bardzo różnorodnych form wsparcia dla samych opiekunów, od informacji i doradztwa przez pomoc psychologiczną i naukę radzenia sobie

w sytuacji stałego stresu aż do różnych rozwiązań pomagających odpocząć i wypełniać nie tylko rolę opiekuna, ale również córki, syna, męża, żony, siostry czy brata. Unikalną szansę na wdrożenie nowych rozwiązań widzę w możliwości korzystania z funduszy europejskich w obecnej perspektywie budżetowej. Unia Europejska bardzo ten kierunek wspiera i można spodziewać się przeznaczania pieniędzy na deinstytucjonalizację w następnych latach, również po roku 2020.

Czy według Pani, przedstawione podczas konferencji ROPS projektowane małopolskie rozwiązania w zakresie wsparcia opiekunów rodzinnych osób starszych pokrywają się z podejściem promowanym przez RPO umocowanym w Konwencji?

Jak najbardziej. Proponowane rozwiązania wydają mi się modelowe. Proponujecie Państwo system powiązanych form wsparcia zarówno dla seniorów, jak i ich opiekunów.

Jestem przekonana, że wdrożenie całościowo tego modelu przyniesie bardzo dobre efekty. Chciałabym w tym miejscu podkreślić jeszcze raz rolę badań prowadzonych w ramach Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej. Dzięki badaniu macie Państwo diagnozę sytuacji opiekunów oraz dobrze określone potrzeby, które należy zaspokoić. To z kolei sprawia, że proponowane rozwiązania będą skutecznie zaspakajają potrzeby.

W jaki sposób Zespół, którego jest Pani Dyrektorem współpracuje z przedstawicielami władzy publicznej oraz innymi podmiotami, w szczególności z organizacjami społecznymi w celu realizacji zadań opartych o zasady równego traktowania oraz ochroną praw osób z niepełnosprawnościami.

Współpraca z partnerami społecznymi była dotąd ujęta w formę komisji ekspertów. Między innymi aktywnie

działa Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych, której współprzewodniczy prof. Barbara Szatur-Jaworska. Od lat aktywne są komisje ds. Osób z Niepełnosprawnościami, ds. Migrantów, a ostatnio Rzecznik Adam Bodnar powołał Komisję Ekspertów ds. Przeciwdziałania Bezdomności. Komisja ds. Osób Starszych przygotowała szereg opracowań i publikacji, w tym poradniki dla osób starszych i ich rodzin. Ostatnia publikacja dotyczy zasad kształtowania przestrzeni publicznej dla seniorów.⁴ Obecnie Komisja pracuje nad modelami wsparcia osób starszych w środowisku lokalnym. Od początku 2016 roku planujemy szerokie konsultacje społeczne tych propozycji. Mamy nadzieję, że środowisko małopolskie weźmie w dyskusji aktywny udział. Życzeniem Rzecznika Praw Obywatelskich Adama Bodnara jest bardziej bezpośredni kontakt RPO z lokalnymi organizacjami społecznymi. Temu celowi mają służyć konsultacje regionalne – seria spotkań tematycznych Rzecznika z liderami społecznymi we wszystkich województwach. Spotkania będą okazją do wymiany informacji i dialogu o istotnych sprawach dotyczących praw człowieka i obywatela. Pierwsze konsultacje odbędą się 25-27 listopada w Szczecinie.

Czy na koniec naszej rozmowy może Pani Dyrektor przekonać w kilku słowach tych nieprzekonanych, że warto podjąć działania zapewniające wsparcie oddalone od instytucji, zakorzenione w środowisku lokalnym?

Humanizacja wsparcia seniorów, rozwijanie go w środowisku lokalnym jest ważne z kilku powodów:

- sprawia, że życie seniorów i ich opiekunów jest łatwiejsze, ich jakość życia się poprawia;
- humanizacja sprzyja tworzeniu i utrzymywaniu dobrych relacji

i więzi rodzinnych, sąsiedzkich, lokalnych – czyli buduje kapitał społeczny, który wg. prof. Janusza Czapińskiego jest warunkiem rozwoju społecznego i gospodarczego;

– sprzyja przestrzeganiu praw człowieka – co z punktu widzenia RPO ma zasadnicze znaczenie.

Tworzenie więzi międzyludzkich, zapewnienie lepszej jakości życia, przestrzeganie praw człowieka w każdym wieku i kondycji – to są powody, dla których warto pracować i budować taki system wsparcia, z którego sami chcielibyśmy skorzystać, będąc w potrzebie. Tak myślę.

Bardzo dziękuję za rozmowę Pani Dyrektor.

Życzę Pani, jak i samym osobom zainteresowanym, by podmiotowe podejście do osób z niepełnosprawnościami było faktycznie realizowane w naszym kraju, a proces deinstytucjonalizacji przebiegał dynamicznie i zmierzał w wyznaczonym kierunku.

Rozmawiała:
Małgorzata Jezioro - Braś
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Krakowie Dział Polityki Społecznej

Pani Barbara Imiołczy
– Dyrektor Centrum Projektów Społecznych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, Współprzewodnicząca Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich; ekspert z zakresu samorządu terytorialnego, redaktor licznych publikacji m.in. z zakresu praw osób starszych, z niepełnosprawnością

⁴ Dr Marek Wysocki Przestrzeń publiczna przyjazna seniorom. Poradnik RPO, BRPO, Warszawa 2015
https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Poradnik_Przestrzen_publiczna_przyjazna_seniorom_2015.pdf

WARTO WIEDZIEĆ

KONCEPCJA SREBRNEJ GOSPODARKI SZANSĄ DLA MAŁOPOLSKI

Samorząd regionalny z biegiem lat odgrywa coraz poważniejszą rolę w stymulowaniu rozwoju regionalnego, w zarządzaniu zasobami regionu. Dzieje się tak w okresie poważnych zmian demograficznych, które aktualnie są odczuwalne na wielu poziomach: lokalnym, regionalnym czy krajowym. Wydłuża się przeciętne trwanie życia przy jednoczesnym spadku współczynnika dzietności.

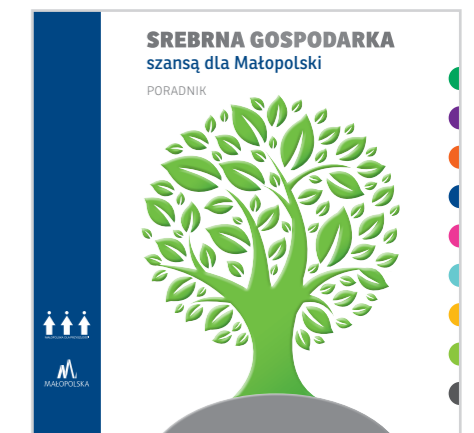
W efekcie tego dochodzi do zjawiska starzenia się społeczeństwa. Z jednej strony skutki starzenia niosą ze sobą duże obciążenia dla państwa, głównie ekonomiczne związane z utrzymaniem osób starszych. Z drugiej zaś mamy do czynienia z sytuacją, która nastraja optymistycznie, ponieważ dłużej żyjemy, często w dobrym zdrowiu i bardzo aktywnie.

Ten złożony proces już ma i będzie miał jeszcze większy wpływ na wiele dziedzin polityki: przede wszystkim politykę społeczną, ochronę zdrowia, ale także gospodarkę, popyt na różne usługi, czy charakter infrastruktury. Zmiany w strukturze wieku wpłyną na pogłębienie problemów w takich obszarach jak zatrudnienie, zabezpieczenie społeczne, edukacja. W Europie, w tym także i w Polsce, rośnie świadomość poważnych skutków zjawiska starzenia, co nie pozwala pominąć tego zagadnienia przy tworzeniu wieloletnich planów oraz strategii lokalnych i regionalnych. W związku z powyższym narzuca się pytanie, jakie zadania powinny podjąć samorządy, a w szczególności, jaką rolę powinien pełnić samorząd regionalny w nowej sytuacji demograficznej. Władze regionu Małopolski, by sprostać nowym wyzwaniom demograficznym,

już w 2010 roku rozpoczęły budowanie nowej polityki, zwanej polityką senioralną. Przygotowano wówczas dokument pod kierunkiem prof. Stanisławy Golinowskiej pn. „Wyzwania Małopolski w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Podejście strategiczne”.

Regionalna polityka wobec osób starszych wymaga stałego zaangażowania władz samorządowych, ale także innych podmiotów działających na rzecz seniorów. Podstawą sukcesu w tej dziedzinie jest współpraca i wzajemne zaufanie. Dlatego też wspólnie z interdyscyplinarnym zespołem ekspertów przygotowaliśmy publikację pn. **„Srebrna Gospodarka szansą dla Małopolski”**, adresowaną do bardzo wielu różnych organizacji stykających się ze środowiskiem seniorów, takich jak: samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, firmy prywatne, instytucje służby zdrowia i opieki społecznej, ale także instytucje kultury, czy te wspierające zatrudnienie osób dojrzałych. Ma ona formułę poradnika zawierającego zalecenia i rekomendacje odnoszące się do różnych obszarów życia społecznego, w których poruszają się osoby w jesieni życia. Nie poprzestajemy na opisywaniu problematyki związanej ze starzeniem się

populacji, ale proponujemy sposoby realizacji konkretnych rekomendacji, przykładowe działania i dobre praktyki, które już zostały wdrożone i są warte powielenia. W poradniku staramy się także ocenić ryzyko podjęcia sugerowanych działań.

Poprawa jakości życia dzisiejszych seniorów, a także przygotowanie się na sytuację demograficzną, która będzie miała miejsce za 20 i 40 lat wymaga działań systemowych, podejmowanych w różnych dziedzinach funkcjonowania. Taka myśl przewodnia towarzyszyła przygotowaniom poradnika. Dotykamy w nim wielorakich zagadnień, rozpoczynając od problematyki zdrowotnej, poprzez usługi społeczne, politykę zatrudnienia, edukację, kulturę, planowanie przestrzenne, a kończąc na zastosowaniu nowych technologii. Podstawą zachowania jak najlepszej kondycji do późnych lat życia jest odpowiednia ochrona zdrowia. Seniorzy muszą mieć zapewniony dostęp do usług zdrowotnych. Na terenie Małopolski, podobnie jak i w innych regionach kraju, brakuje poradni

geriatrycznych mających możliwość kierowania pacjentów do wielodyscyplinarnych ośrodków geriatrycznych. Stworzenie sieci usług geriatrycznych pozwoliłoby na holistyczne podejście do pacjenta starszego, uwzględniające jego wielochorobowość i często niepełnosprawność.

Dobre funkcjonowanie osoby w podeszłym wieku pozwalające na samodzielne zamieszkiwanie we własnym środowisku wymaga zapewnienia odpowiednich usług opiekuńczych oferowanych w różnych formach. Mowa tutaj o usługach poradnictwa specjalistycznego dla samych osób starszych, ale także dla ich rodzin, próbujących godzić obowiązki zawodowe z opiekuńczymi, a także kompleksowe usługi w całodobowych i dziennych domach pomocy społecznej. Dobrym uzupełnieniem tego modelu byłaby oferta usług opieki mobilnej, w tym teleopieki. Zjawisko starzenia ma charakter wielowymiarowy i dlatego ważne jest, w jaki

sposób władze samorządowe, politycy różnego szczebla, liderzy społeczni podejść do wyzwań demograficznych. Jak wskazuje dokument „Wyzwania...” można zareagować na proces starzenia, uwzględniając jedynie wzrost potrzeb osób starszych w różnych sferach życia, nie korygując zasadniczo prowadzonej polityki, ale można także podjąć działania prewencyjne, z dużym wyprzedzeniem, by w aktywny sposób przygotować się na nową sytuację, w tym także dostosować profil gospodarczy regionu. To ostatnie podejście charakteryzuje koncepcję **srebrnej gospodarki**. Postrzega ona konsekwencje starzejących się społeczeństw nie tylko jako obciążenie dla systemu ekonomicznego kraju czy regionu, ale jako szansę na wzrost gospodarczy i podniesienie konkurencyjności. Władze Małopolski mają właśnie taką aspirację, by stopniowo budując i prowadząc politykę senioralną służącą przede wszystkim poprawie jakości

życia osób starszych, czynić z niej bodziec do rozwoju gospodarczego zwiększającego atrakcyjność regionu.

Poradnik jest kolejnym naszym instrumentem, który ma za zadanie budowanie wiedzy o szansach starzejącego się społeczeństwa, zachęcenie wszystkich do szerokiego włączenia się do realizacji koncepcji srebrnej gospodarki. Jest ona bowiem przyjazna nie tylko samym seniorom, ale wszystkim grupom społecznym. Mamy nadzieję, że przedstawione w nim rekomendacje i wskazówki będą inspiracją dla tych, którzy tworzą i wdrażają politykę na rzecz osób starszych, dla organizacji, które pracują ze środowiskiem seniorów, dla naukowców, biznesmenów, a także mediów.

Aneta Widak

Urząd Marszałkowski Województwa
Małopolskiego
Departament Polityki Regionalnej

PODNIOSZENIE JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW DOMÓW POMOCY SPOŁECZNEJ – PODSUMOWANIE CZTERECH EDYCJI PROJEKTU WPROWADZAJĄCEGO ZMIANĘ W FUNKCJONOWANIU MAŁOPOLSKICH DPS

Poszanowanie godności osobi-
stej, indywidualnej autonomii,
w tym swobody dokonywania wła-
snych wyborów oraz poszanowa-
nia dla niezależności jednostki⁵ jest
jednym z podstawowych praw gwa-
rantowanych w Konwencji Praw Osób
Niepełnosprawnych. Kierujący
domami pomocy społecznej (DPS),
a więc placówkami, które zapewniają

całodobową pomoc także osobom
z niepełnosprawnościami, stają zatem
w obliczu swoistego wyzwania. Jak
realizować w pełni zapisy Konwencji,
mając jednocześnie na uwadze
konieczność zapewnienia właściwej
pomocy, wsparcia, poczucia bezpie-
czeństwa czy też właściwego funk-
cjonowania placówki, a jednocześnie
szanując przy tym prawo każdego
mieszkańca m. in. do autonomii,

dokonywania wyboru czy też nieza-
leżności. Funkcjonowanie podopiecz-
nych domów pomocy społecznej,
a dokładniej jakość ich funkcjonowania
stanowi zatem wyznacznik wszelkich
zmian jakie wdrażane są i będą przez
kadrę domów pomocy. Jak połączyć
prawa osób z niepełnosprawnościami
z wymogami stawianymi domom
pomocy? Takie rozwiązania już w 2002
roku małopolskich domom pomocy

⁵ art. 3, Konwencja ONZ Praw osób
niepełnosprawnych (2006)

Współcześnie możemy mówić o „pokoleniu opiekunów”, w literaturze czę-
sto określanym, jako „sandwich generation”, a więc osobach
w wieku produkcyjnym, które muszą zapewnić opiekę zarówno pokole-
niom zstępującym (seniorom), jak i wstępującym (dzieciom).
Prognozy demograficzne wskazują na bardzo intensywne starzenie się
populacji: do roku 2050 niemalże co trzeci Małopolanin będzie miał więcej
niż 65 lat, a co dziesiąty – ponad 80.

Taka rzeczywistość stanowi wyzwanie dla polityki społecznej, która będzie
musiała sprostać wielu zadaniom – od konieczności odciążenia opiekunów
rodzinnych i wprowadzenia opieki wytchnieniowej, po aktywizację zawo-
dową i społeczną osób starszych.

Małopolska podejmuje to wyzwanie.

Na podstawie dotychczasowego dorobku badawczego regionu, dzięki ak-
tywności Małopolskich Obserwatoriów, możemy już między innymi oszaco-
wać liczbę Małopolan zaangażowanych w opiekę rodzinną nad seniorami
oraz określić trudności i oczekiwania opiekunów zdiagnozowane w badaniu

„Opiekunowie rodzinni osób starszych – problemy, potrzeby, wyzwania dla polityki społecznej”,

zrealizowanym przez Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej.
Skrót wyników tych badań prezentujemy na kolejnych stronach.

Zgromadzone informacje stały się podstawą zaplanowania wsparcia
dla opiekunów rodzinnych osób niesamodzielnych, w tym seniorów
w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego
na lata 2014-2020 (oś Priorytetowa 9 „Region Spójny Społecznie”).

Zdiagnozowane problemy

Brak informacji

- Opiekunowie nieformalni nie posiadają wiedzy o wielu przysługujących usługach, ulgach czy formach wsparcia mogących im opiekę ułatwić. Brak wiedzy pociąga za sobą kolejne problemy, np. ekonomiczne.

Wyobraźcie sobie Państwo, ta mama leży już no dobre z 9 lat i one kupowały pieluchomajtki na 100%, no proszę Państwa, no gdzieś ten lekarz pierwszego kontaktu był.

Tak samo, jak to dofinansowanie na łazienkę, ja to mogłam mieć dawno, ja tego nie wiedziałam w ogóle. Nie wiedziałam, że coś takiego jest! Że coś takiego jest, bo tego nie informują tak bardzo i dopiero, a to już były lata, lata, lata, a ja z 10 – 15 lat mamę przy wannie myłam i lałam na całą łazienkę...

Pogarszające się relacje rodzinne

- Poświęcenie się osobie starszej bardzo często jest powiązane z pretensjami najbliższych wobec opiekuna, szczególnie kiedy ten zaniedbuje inne role społeczne np. rolę matki czy żony.
- Istnieje też problem opuszczania opiekuna przez bliskich w miarę postępowania choroby podopiecznego i czasu trwania opieki

Bo ja nie mam swojego życia. Na tym cierpi moja rodzina, bo jest mniejszy kontakt, bo jest mniej czasu, albo jestem bardziej nerwowa, albo śpiąca. Idę spać zamiast pogadać wieczorem.

Zostają często sami z tym problemem. Na początku jak senior jest, pogarsza się stan zdrowia, to wszyscy są zaangażowani, znajomi, przyjaciele, rodzina, kuzynki, ktoś tam jeszcze, prawda. A potem jakby ta sytuacja staje się coraz bardziej uciążliwa dla wszystkich i zostaje ta jedna najbliższa osoba, która ma największą odpowiedzialność albo mieszka razem, blisko, albo ma największe poczucie odpowiedzialności, prawda.

Brak czasu „na wszystko”

- Badani opiekunowie byli stale przemęczeni, nie mieli czasu na odpoczynek czy własne zajęcia.
- Mieli problem z załatwieniem prostych, codziennych spraw, jak zakupy czy sprawy urzędowe, ale także nie mieli możliwości wyjazdu, nawet na krótkie wakacje.
- Problemy te wzmacniają lęk seniorów przed opuszczeniem - obawiają się każdego wyjścia opiekuna z domu.

Człowiek ma jakiś tam swój styl życia, takie jakieś tam swoje marzenie, które realizuje, a tutaj człowiek już się musi przestawić, jak na robota. To jest po prostu niewola.

O, o odpoczynku to zapomniałam. Urlop to praktycznie poświęcam mamie.

Tak naprawdę nie mam czasu swojego, zupełnie dla siebie, żeby gdziekolwiek wyjść, cokolwiek zrobić, wszystko załatwiam w biegu.

Brak kompetencji opiekuńczych

- Opiekunowie rodzinni to osoby z różnych środowisk w różnym wieku, o różnym doświadczeniu życiowym i wykształceniu, które najczęściej nie posiadają żadnego przygotowania do opieki nad osobą chorą.

No kombinuję tak i tak dalej, no tak na podstawie po prostu... prób i błędów (...)

No, to znaczy, to takie trudności, że po prostu ja nigdy nie byłam pielęgniarzem i, i po prostu kiedy mi przyszło to, czy tamto wykonać, to nie umiałem sobie tego wykonać, nie? Po prostu sam sobie, że tak powiem, usprawniałem, wymyślałem jak by to zrobić. (...) No nie miałem na ten temat żadnej wiedzy, no bo nikt nie miał mi tego pokazać.

Konsekwencje zdrowotne

- Przeciążenia związane z opieką, stałe bycie „w pogotowiu”, ale również stres i strach, jakie wiążą się z opieką, powodują stany depresyjne czy bezsenność.
- Problemy wynikają również z samozaniedbywania własnego zdrowia fizycznego.

*A no, na... do sanatorium to nawet nie marzę (...)
Jak się wyrwę do lekarza, to jestem szczęśliwa.*

Ja jestem kłębkim nerwów. W tej chwili nie płaczę, bo jestem na prochach oczywiście, ale jeżeli nie. Ja stale zażywam środki antydepresyjne. To jest naprawdę trudne.

Nie, w ogóle od trzech miesięcy nie śpi i ja też nie śpię cały weekend. No i nie mogę spać. Jak przyjeżdżam, to też się budzę, bo myślę, co tam tata może robić. I już nie umiem spać.

Trudności na rynku pracy

- Opiekunowie w pracy czują się zmęczeni, zdekoncentrowani, myślą o podopiecznym, boją się o bezpieczeństwo seniora w czasie ich nieobecności, co wpływa na jakość pracy, ale przede wszystkim czują się ograniczeni opieką.
- Pracujący opiekunowie nie korzystali w pracy z żadnych formalnych udogodnień z racji sprawowania opieki. Jednak dobrze oceniali stosunek pracodawców do ich sytuacji rodzinnej.

Myślę, co ona tam robi, no właśnie co tam robi, czy nie wywinie numeru, czy nie zjeździe na dół, bo trzeba ją pilnować, bo ucieka, z klatki wychodzi na pole, no.

Ja jestem zmęczona, nie mam kiedy odpocząć i po prostu, i widzę, że te czynności, które wykonuję są bardziej takie, no bardziej, powiem szczerze, no jestem bardziej zdenerwowana, niewypoczęta, denerwuje się, że za chwilę znowu coś się stanie.

Nie zrobiłam licencjatu. Zrezygnowałam. Nie zrobiłam kilku kursów. Zrezygnowałam. Po prostu zrezygnowałam z tego, już nie byłam w stanie wyrobić.

Proponowane rozwiązania

Dzienne domy opieki

- Zarówno pracujący, jak i niepracujący opiekunowie byli zainteresowani dziennymi domami pobytu. Różnica pojawia się w częstotliwości korzystania. Dla opiekunów niepracujących wystarczające były ok. 3 godziny dwa razy w tygodniu. Opiekunowie pracujący chcieli korzystać z tej formy wsparcia we wszystkie dni robocze przez około 8 godzin.
- Taka forma wsparcia powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb oraz zawierać inne udogodnienia, w tym przede wszystkim transport do i z placówki.

(...) i gro z osób, nawet tych, których mamy mieszkańców domu pomocy społecznej mówili, że gdyby była możliwość przywiezienia na 8, czy 6-8 godzin osoby starszą, jak jadać do pracy to byłoby dla nich idealne rozwiązanie.

...to jest ratunek dla mnie. Ratunek. Ja po prostu przez 3 godziny, na te 24 godziny na dobę, te 4 godziny jestem spokojna o niego, Nie wyobrażam sobie, właśnie powtarzałam to Pani już, że gdybyś tu nie przyjeżdżała to sobie nie wyobrażam życia dalszego, po tylu latach z nim (...)

Asystenci opieki

- Asystent opieki powinien wskazywać efektywne techniki wykonywania czynności opiekuńczych i pielęgnacyjnych, służyć instruktorem. Jako koordynator opieki powinien pośredniczyć pomiędzy opiekunem a instytucjami, a także stanowić wsparcie doradcze i informacyjne w szerszym rozumieniu.
- Osoba taka, zdaniem respondentów, powinna odwiedzać opiekuna i seniora raz lub dwa razy w tygodniu na początku opieki i doraźnie kontrolować sytuację w późniejszych etapach.
- Dodatkowo, asystent powinien przysposobić sobie do opieki całą rodzinę.

(...) że gdyby to miało być na zasadzie, że ktoś przyjdzie i nie wiem, pokaze mi pewne czynności (...)

Jak przyniosłam i zobaczyłam ten stos papierów, które ja mam wypełnić i dla mnie pewne rzeczy tam były zupełnie niezrozumiałe, po co ja mam w ogóle to wypełniać, schowałam do szuflady, stwierdziłam: nie, na razie nie będziemy z tego korzystać

Grupy wsparcia

- Grupy zrzeszające samych opiekunów (z ewentualnym udziałem moderatora). Miałyby służyć przede wszystkim wzajemnej pomocy, wymianie doświadczeń, udzielaniu rad, pożyczaniu/wymianie sprzętu. Badani pozytywnie reagowali na możliwość utworzenia tego typu grup w pobliżu ich miejsca zamieszkania.
- O zapotrzebowaniu opiekunów na ten rodzaj wsparcia mówili również podkreślając rolę wymiany doświadczeń.

Bo nieraz niektórych rzeczy człowiek nie wie, znaczy do-myśla się, a tutaj się może dowiedzieć, nie? Bo ktoś inaczej postępuje. To by było dobre.

Bo najlepszy psycholog on słucha, słucha, słucha, ale czasem człowiek coś usłyszy lepszego od takiej osoby, która miała doświadczenia

Miejsca czasowego pobytu

- Badani opiekunowie nie mieli sprecyzowanego zdania wobec tej formy wsparcia. Część z nich (przede wszystkim osoby sprawujące opiekę całodobowo i opiekunowie aktywni zawodowo) uważała, że takie miejsca powinny być obowiązkowe na okres dwóch tygodni przynajmniej raz w roku.
- Osoby, które nie chciały skorzystać z tego typu formy wsparcia miały obawy związane z pogorszeniem się stanu zdrowia seniora.
- Równocześnie lekarze biorący udział w badaniu zaznaczali, że miejsca czasowego pobytu nie są odpowiednie dla osób z otępieniem

Jakby ja ją tu na dwa tygodnie, to nie będę miał, chyba z trumną po nią jechać...

No to proszę panią, to powinno być nawet obligatoryjne. To tak powinno być, według mnie zrobione, że każdy opiekun, który ma już stałą opiekę, bo jest Alzheimer dożywotnie więzienie to jest takie, tak jak mówię. To powinien mu przysługiwać taki urlop i na te dwa tygodnie chcesz, to zabieramy ci... ale to ma być dobre miejsce, no. Dobre miejsce, wie pani.

Kursy i szkolenia

- Szkolenia, zdaniem badanych opiekunów, powinny obejmować różnorodną tematykę -od podstawowej opieki nad osobą starszą, po szczegółowe zagadnienia z dziedziny konkretnych chorób, dotykających najczęściej osoby starsze. Istotnym tematem dla respondentów było udzielanie pierwszej pomocy seniorowi.
- Większość badanych opiekunów przychylnie odnosiła się do kursów i szkoleń związanych z opieką, szczególnie w początkowym etapie opieki. Ci, którzy nie chcieli korzystać z takiej formy wsparcia podkreślali, że najważniejszym źródłem wiedzy jest doświadczenie, które już mają.

No wszystko o tych ranach, o tych opiekach, jak co robić. Odleżny mnie teraz interesują, bo teściowa ma. Tak, to ja się nigdy z odleżyną nie spotkała!

Doszkalanie tego typu co mnie, jak wygląda ta choroba, jak mama będzie funkcjonować w przyszłości.

Rady opiekunów — dla innych opiekunów, dla osób od których zależy wsparcie w danej miejscowości

Znaczy mi się wydaje, że też powinna być większa taka, większe zainteresowanie ze strony pielęgniarów środowiskowych, które chodzą też po domach i widzą, nie? A nawet czy nawet czy nawet Kościół.

To musi szersza informacja do ludzi iść (...). Głównie informacja. Będzie informacja, to potem się ktoś zainteresuje i z czegoś skorzysta, prawda?

Tylko tak jak mówię, nie spotykać tych barier informacyjnych (...) nic tylko tam strzelić pięścią.

Rekomendacje

- Dobre wykorzystanie środków Europejskiego Funduszu Społecznego w perspektywie roku 2020 - Uwrażliwienie potencjalnych beneficjentów na potrzeby tej grupy Małopolan, w tym poprzez promocję wyników badań, szczególnie tych zrealizowanych w Małopolsce
- Działania kierowane do pracowników pomocy społecznej uwrażliwiającej na trudną sytuację osób opiekujących się seniorami w domach - (Regionalna Platforma Współpracy, internet, konferencje, portal ops.pl.)
- Działania uwrażliwiające pracowników służby zdrowia na trudną sytuację osób opiekujących się seniorami w domach połączone z akcją informacyjną, ze szczególnym uwzględnieniem lekarzy rodzinnych (np. współpraca z Okręgową Izbą Lekarską, Małopolską Okręgową Izbą Pielęgniarek i Położnych czy Małopolskim Oddziałem Wojewódzkim NFZ)
- Edukacja studentów kierunków medycznych (np. z Collegium Medicum UJ)

Rekomendacje

- Zbudowanie systemu docierania do opiekunów, szczególnie tych niepracujących i opiekunów najstarszych, mających największe trudności z uzyskaniem informacji i wsparcia oraz opiekunów z najdłuższym stażem opieki otrzymujących najmniej pomocy. Jednocześnie ważne jest docieranie do osób rozpoczynających opiekę.
- „Ścieżki” docierania do opiekunów powinny obejmować ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności, lekarzy POZ, pielęgniarki środowiskowe, hospicja, oddziały szpitalne, poradnie geriatryczne, prywatne agencje opiekuńcze, apteki, sklepy ze sprzętem medycznym, parafie, sołtysów, analizę lokalnych ogłoszeń o poszukiwaniu osoby do sprawowania opieki.
- Wsparcie powinno być zindywidualizowane, elastyczne - za dobrą praktykę w dostosowywaniu wsparcia do indywidualnych potrzeb opiekunów w może posłużyć amerykański program TCARE®.

Rekomendacje

- Zorganizowanie dostępu do zintegrowanej, kompleksowej informacji - regionalny portal internetowy (współtworzony też przez samych opiekunów, adresowany również do kadr), internetowe doradztwo, doradztwo telefoniczne, szkolenia komputerowe, ułatwienie dostępu do sprzętu komputerowego i łącz, informacja publikowana w formie drukowanej, kursy i szkolenia, również w formach wychodzących do odbiorców — asystent opieki.
- Warunek przydatności — kompleksowość, aktualność, język, pogłębienie zagadnień, zaangażowanie, profesjonalizm, doświadczenie, promocja w celu rozpoznawalności i zaufania do treści.
- Redukowanie obciążenia psychicznego opiekunów - telefon zaufania, poradnictwo psychologiczne, grupy wsparcia.

<http://www.rops.krakow.pl/lewa/publikacje-13/raporty-z-badan-22.html>

Rekomendacje

- Oddziaływanie na świadomość samych opiekunów, ich rodzin i szerszego otoczenia - Kampanie np. na wzór „Starość w Polsce. Zobacz jaka jest naprawdę!” (edukowanie o specyfice opieki domowej nad osobą niesamodzielną).
- Upowszechnianie informacji o dostępnym wsparciu funkcjonującym w różnych sektorach - dystrybucja ulotek informacyjnych w przychodniach, treści publikowane w subregionalnych portalach internetowych, dedykowane personelowi różnych instytucji, jak i samym opiekunom.
- Wykorzystywanie mediacji rodzinnych w łagodzeniu konfliktów rodzinnych pojawiających się na tle opieki nad starszym członkiem rodziny.
- Wspieranie utrzymywania zatrudnienia przez opiekunów pracujących zawodowo - promocja i nagradzanie pracodawców ułatwiających godzenie obowiązków opiekuńczych z zawodowymi — „Firma przyjazna opiekunom”, skierowanie do pracodawców oferty udziału w konkursie „Miejsce przyjazne seniorom”.

Rekomendacje

- Potrzeba wykorzystania w zdecydowanie większej skali istniejących już instrumentów wsparcia opiekunów oraz konieczność uruchamiania nowych.
- Numer 1 - Rozwój placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób starszych - w elastycznej formie dostosowanej do zróżnicowanych potrzeb opiekunów rodzinnych (pobyt doraźny, pobyt czasowy), dla osób starszych z zespołami otępiennymi, w tym z Chorobą Alzheimera, zapewniających czas na adaptację, transport z i do ośrodka.
- Uruchamianie miejsc i usług „odciążeniowych”, „wytchnieniowych” — oferujących wysokiej jakości usługi, redukujących obawy opiekunów, z systemem kwalifikacji, organizowanych również w domach.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

„Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej - Etap I”

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zapropował Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.

„GDY WIEJĄ WIATRY PRZEMIAN, NIEKTÓRZY STAWIAJĄ ZASŁONY OD WIATRU, W DANII STAWIAMY WIATRARIKI...” STEEN JENSEN

Na długo przed tym, gdy Polska ratyfikowała wspomnianą wyżej Konwencję, a także przed tym, gdy, Organizacja Narodów Zjednoczonych ujęła prawa osób z niepełnosprawnościami w przywołaną Konwencję, ROPS Kraków na podstawie „Porozumienia o Współpracy Międzynarodowej między Województwem Małopolskim a Hrabstwem Fionia w Królestwie Danii” rozpoczął realizację polsko-duńskiego projektu pn. „Projekt Małopolska”. W jego ramach przewidziano działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Nadrzędny jego cel była poprawa jakości życia niepełnosprawnych mieszkańców domów pomocy społecznej.

Jako pierwsze placówki do realizacji projektu przystąpiły trzy domy pomocy społecznej z Więckowic, Płazy, oraz z Białki Tatrzańskiej. Realizacja projektu odbywała się we współpracy i przy wsparciu merytorycznym ze strony duńskiego partnera – Steena Jensena, Dyrektora DPS Sydbo na Fionii w Danii. Dzięki wdrożonym działaniom projektowym, udało się osiągnąć zmiany w zakresie budowanie właściwych postaw personelu wobec mieszkańców domu pomocy społecznej, a także wyposażenie personelu w narzędzia, które pozwalają na ich rozwój zawodowy. Zmiany te, w konsekwencji bezpośrednio przełożyły się na zwiększenie jakości życia mieszkańców domów pomocy realizujących projekt.

Opierając się o wnioski z pilotażu projektu, zdecydowano o kontynuacji wprowadzania zmian w funkcjonowaniu domów pomocy na terenie Województwa Małopolskiego, w oparciu o zaproponowany model duński. Zdobyte doświadczenia, pozwoliły na opracowanie schematu działania, który następnie w kolejnych edycjach był transferowany do kolejnych małopolskich domów pomocy. Podczas realizacji kolejnych edycji projektu ROPS Kraków samodzielnie koordynował już działania projektowe.

KONTYNUACJA WDRAŻANIA ZMIAN W FUNKCJONOWANIU MAŁOPOLSKICH DOMÓW POMOCY.

Od 2006 roku, gdy rozpoczęła się realizacja projektu pn. „Reorganizacja DPS w oparciu o model duński” wzorowanego na doświadczeniach z pilotażu, zmiany w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców przeprowadzone w oparciu o duński model wdrożyły

w kolejnych 4 domach pomocy tj. w Bochni i Wadowic (2006-2008) oraz z Harbutowic i Zakopanem (2009-2012).

Zgodnie z założeniami projektowymi, efektem ich realizacji były zmiany jakościowe na trzech płaszczyznach funkcjonowania domów pomocy społecznej:

- od pacjenta do mieszkańca
- od grupy do indywidualności
- od instytucji do mieszkańca.

W ramach realizowanego projektu odbyły się szkolenia z zakresu zarządzania personelem, właściwej motywacji pracowników, komunikacji interpersonalnej, rozpoznawania potrzeb mieszkańców, konstruowania indywidualnych planów wsparcia mieszkańca. Jednym z rezultatów realizacji II edycji projektu, było również opracowanie i wydanie poradnika pt. „Reorganizacja domów pomocy społecznej w oparciu o model duński. Poradnik dla kadry zarządzającej placówkami opieki całodobowej”. Stanowi on zarówno podstawowe źródło informacji nt. zasad realizacji zmian w oparciu o doświadczenie duńskie, jest również nośnikiem informacji z zakresu doświadczeń małopolskich DPS-ów, które już takie zmiany zrealizowały.

IV EDYCJA PROJEKTU- WSPARCIEM MERYTORYCZNE W ZAKRESIE WYZNACZANIA KIERUNKU ZMIAN.

Realizacja IV edycji projektu realizowana w latach 2013-2015 różniła się nieco od poprzednich. W znacznej mierze, akcent realizowanego projektu został położony na jego doradczy charakter. DPS z Krakowa (ul. Nowaczyńskiego1) oraz z Zebrzydowic to kolejne domy pomocy, które zdecydowały się na

wdrażanie zmian poprzez realizację projektu "Wsparcie domów pomocy społecznej w oparciu o duński model pracy". Dzięki spotkaniom konsultacyjno-doradczym oraz zapewnieniu usług indywidualnego doradztwa, przystępujący do projektu pracownicy domów pomocy podjęli próbę stworzenia nowej jakości pracy, a także nowej jakości życia mieszkańców. Inicjatorami zmian wprowadzanych w ramach realizowanego projektu były zespoły sieciowe, w skład których weszli dyrektorzy oraz przedstawiciele pracowników (opiekunowie, psychologowie, terapeuci, pracownicy socjalni). Zespoły rozpoczęły prace od zaplanowania procesu rozwoju, przeprowadzenia analizy potrzeb, a dalej wyznaczania celów oraz określenia zadań, które pozwolą na ich osiągnięcie.

foto. Prace zespołu sieciowego - DPS Zebrzydowice

Zgodnie z założeniami projektu do osiągnięcia pożądanego stanu dążono poprzez rozwój kompetencji zawodowych pracowników, w tym budowanie właściwych postaw personelu wobec mieszkańców domu pomocy społecznej oraz poprawy jakości współpracy kadry DPS. W wyznaczeniu kierunków rozwoju domów pomocy niezwykle cennym okazały się wizyty studyjne zespołów sieciowych w domu pomocy,

gdzie wdrożono już metodę pracy opartej o model duński w ramach projektów realizowanych we współpracy z ROPS Kraków. Jak ustalono podczas spotkania podsumowującego obecną edycję projektu, szereg zaplanowanych zmian już dziś udało się wdrożyć, nad wieloma jeszcze pracują. W trakcie realizacji projektu dostrzeżono kolejne obszary, gdzie warto wprowadzić zmiany mające na względzie podniesienie jakości życia mieszkańców domów pomocy.

DOTYCHCZASOWE EFEKTY WDRAŻANYCH ZMIAN

W realizacji projektu od 2002 roku łącznie wzięło udział 9 domów pomocy społecznej z terenu Województwa Małopolskiego. Założenia projektowe

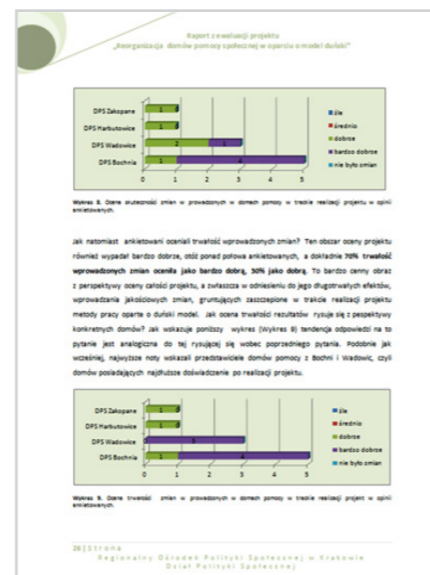
są na tyle uniwersalne, iż pozwalają na podnoszenie jakości świadczonych usług w domach pomocy o różnych profilach, w dotychczasowej historii wdrażania zmian znalazły się zatem domy pomocy, sprofilowane między innymi na osoby w podeszłym wieku, osoby przewlekle psychicznie chorych, czy też dzieci i młodzież niepełnosprawne intelektualnie. Łącznie w ramach realizacji projektu, podjęto działania mające na celu podniesienie jakości życia blisko

tysiąca niepełnosprawnych mieszkańców małopolskich domów pomocy.

foto. Prace zespołu sieciowego - DPS Kraków, ul. Nowaczyńskiego 1

TRWAŁOŚĆ I SKUTECZNOŚĆ- CECHY ZMIAN WPROWADZANYCH W OPARCIU O DUŃSKI MODEL.

Jakość wprowadzanych zmian w oparciu o model duński mogą potwierdzać pracownicy domów pomocy, którzy od lat w swojej pracy zawodowej opierają się na zasadach wdrożonych w ramach realizowanego projektu. ROPS Kraków w okresie od marca do kwietnia 2015 roku przeprowadził badanie ewaluacyjnego typu ex post, którego głównym celem była ocena rezultatów, będących następstwem realizacji projektu wprowadzającego zmiany w funkcjonowaniu

domów pomocy w oparciu o duński model pracy. W badaniu uczestniczyli przedstawiciele domów pomocy z Bochni, Wadowic, Harbutowic oraz Zakopanego, którzy podczas realizacji projektu uczestniczyli w pracach zespołów sieciowych. Ankietowani w swych odpowiedziach wskazali zarówno na skuteczność zmian, oraz - co bardzo istotne z punktu widzenia długoterminowego oddziaływania - na ich trwałość. Jak potwierdzono praca kadry domów pomocy opiera się o działanie zespołowe, których jakość podniosła się dzięki wdrażaniu zmian zaplanowanych w trakcie realizacji projektu. Personel realizując swoje działania, obligatoryjnie przy planowaniu i wdrażaniu nowych rozwiązań uwzględnia potrzeby mieszkańców. Ponadto, jak wskazują respondenci badania, istotnym walorem projektu był szeroki wachlarz wprowadzonych zmian. Kadra domów pomocy przy realizacji projektu swoimi działaniami objęła zarówno potrzeby mieszkańców, nie zapominając przy tym jednocześnie o swoich własnych. Nie pominięto zatem istotnego faktu, iż tylko sprawnie działający zespół pracowników jest w stanie odpowiedzieć na potrzeby mieszkańców, adekwatnie reagować na wyzwania czy też jest w stanie sprostać sytuacji trudnym, kryzysowym. W tym obszarze kwintesencją wszelkich zmian jest poprawa jakości współpracy, którą potwierdzają ankietowani wymieniając w tym obszarze m.in. zmiany dotyczące poprawy komunikacji, poprawy zwiększenia zaangażowania pracowników, wzmocnienia wzajemnego wsparcia wśród kadry czy też podjęcie pracy w oparciu o wspólnie wyznaczone cele. Kolejnym dowodem na przydatność zmian, jakie proponuje duński

model pracy, jest dalsze wykorzystanie wdrożonego modelu przez kadry domów pomocy, mimo, iż w przypadkach niektórych domów pomocy realizację projektu zakończono ponad 6 lat temu. Sytuacja taka potwierdza, fakt iż zmiany dokonały się nie tylko w funkcjonowaniu samych domów pomocy jako instytucji świadczącej opiekę nad swoimi mieszkańcami, ale i w podejściu kadry do swoich zadań zawodowych, co bezpośrednio przenosi się na jakość świadczonej przez nich pracy.

foto. Podsumowanie IV edycji projektu „Wsparcie domów pomocy społecznej w oparciu o duński model pracy”

KONTYNUACJA WPROWADZANYCH ZMIAN.

Na podstawie wieloletniego już doświadczenia w zakresie realizacji projektu wdrażającego zmiany w oparciu o duńskie doświadczenia, można zdecydowanie wskazać, iż wypracowany system implementowania nowych rozwiązań w funkcjonowaniu domów pomocy pozwala na jego faktyczną poprawę w zakresie jakości sprawowanych usług. Wprowadzenia zmian opartych na modelu duńskim w ramach działań projektowych, tworzy podwaliny

do wprowadzania wszelakiego rodzaju innowacji, otwierając personel na „wiatr przemian”.

Wysoka skuteczność wdrażanych zmian, opartych o duński model pracy w małopolskich domach pomocy społecznej dotychczasowo uczestniczących w projekcie, jak również wnioski wynikające z wieloletniego doświadczenia w realizacji projektu przez ROPS Kraków pozwalają kontynuować założenia projektowe w kolejnych małopolskich domach

pomocy.

Wszystkich zainteresowanych zasadami pracy wprowadzanej w ramach niniejszego projektu zachęcamy do lektury wcześniej wspomnianego Poradnika, która znajduje się w zasobach publikacji ROPS Kraków (<http://www.rops.krakow.pl/lewa/publikacje-13/poradniki-24.html>).

Małgorzata Jezioro - Braś
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Krakowie
Dział Polityki Społecznej

NOWA PERSPEKTYWA UE – NOWA SZANSA NA WSPARCIE OSÓB ZALEŻNYCH

Środki z nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020 są dużą szansą na wsparcie osób zależnych: starszych oraz niepełnosprawnych, które samodzielnie nie są w stanie realizować swoich potrzeb. Przyjęte programy operacyjne – regionalny i krajowy – przewidują liczne działania w tym zakresie. Teraz należy je tylko umiejętnie wykorzystać.

Konieczność szczególnego wsparcia osób zależnych wynika z przeprowadzonej diagnozy: system opieki zdrowotnej i społecznej nad osobami starszymi oraz osobami z niepełnosprawnościami w Polsce jest niedostosowany do potrzeb tych osób, gdyż oferuje zdeintegrowane, rozproszone i niespójne świadczenia. Istotny jest również fakt, iż długoterminowa opieka nad osobami niesamodzielnymi w Polsce spoczywa głównie na rodzinie niedostatecznie wspomaganą usługami medycznymi i pozamedycznymi systemu opiekuńczego państwa. To dlatego konieczne jest także zapewnienie wsparcia opiekunom osób zależnych. Odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby stanowią mają rozwiązania przewidziane m.in. w Programie Operacyjnym Wiedza, Edukacja, Rozwój (POWER) oraz Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego (MRPO).

ŚWIADCZONA OFERTA WSPARCIA

Z danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2014 wynika, że w Małopolsce jest aż 90 domów pomocy społecznej realizujących długoterminową opiekę, natomiast codzienne wsparcie oferuje zaledwie 5 domów pomocy społecznej, dodatkowo w 37

małopolskich gminach w ubiegłym roku nie organizowało usług opiekuńczych. Obecnie charakter świadczenia usług opiekuńczych powoduje, że osoby zależne wraz z opiekunami doświadczają wielu trudności w funkcjonowaniu w życiu codziennym, gdyż dostępne formy pomocy nie stanowią odpowiedzi na realne zapotrzebowanie. Dominują usługi świadczone w formie instytucjonalnej, całodobowej, tymczasem potrzebne jest stwarzanie rozwiązań zapewniających opiekę dzienną, krótkoterminową, tzw. odciążeniową, a także świadczenie jej w miejscu zamieszkania osoby zależnej. Ważna jest także edukacja zarówno osób zależnych, jak i opiekunów na temat możliwych form pomocy i sposobów ich uzyskiwania.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Z danych Oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że w Małopolsce (podobnie jak w skali całego kraju) zmniejsza się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa się odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. Pomiędzy rokiem 2013 a 2014 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym w naszym województwie wzrósł z 17,7 do 18,2% (w skali kraju z 18,4% na 19,0%), a odsetek dzieci i młodzieży zmniejszył się z 19,2% do 19,0% (w całej

Polsce z 18,2% na 18,0%). Prognozy demograficzne wskazują, iż struktura wiekowa województwa małopolskiego będzie ulegała dalszym niekorzystnym przeobrażeniom. Przede wszystkim zwiększy się udział najstarszych grup wiekowych. Szacuje się, iż w roku 2035 co czwarty z mieszkańców Polski będzie seniorem, a co ósmy mieszkaniec przekroczy 75 rok życia. Mimo, iż dostępne dane wskazują, że odsetek osób z niepełnosprawnościami w Małopolsce zmniejszył się z 18,2% w 2002 roku do 11,8% w 2011 roku, zaspokojenie potrzeb tej grupy niesie ze sobą dużo wyzwań. Małopolska jest jednym z województw o najwyższym odsetku osób z niepełnosprawnościami w populacji. Prawie co 7 mieszkańców województwa posiada orzeczenie o niepełnosprawności, natomiast w grupie osób po 70 roku życia to aż co 2 osoba. Głównie trudności w funkcjonowaniu tej grupy wynikają z barier architektonicznych, a także z jej stygmatyzacji, co niekorzystnie przekłada się także na podejmowanie przez nią aktywności zawodowej. W 2014 r. osoby z niepełnosprawnością stanowiły w Małopolsce 5,9% wszystkich osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, o 0,8 punktu proc. więcej niż przed rokiem.

KIERUNKI ZMIAN

W odpowiedzi na postępujące zmiany demograficzne w Strategii Województwa Małopolskiego na lata 2011-20 zaplanowano realizację polityki społecznej, adekwatnej do zdiagnozowanych potrzeb, której efektem ma być niwelowanie i zapobieganie

występowania przejawów wykluczenia społecznego, kulturowego oraz ekonomicznego osób z niepełnosprawnościami i starszych. Przejawem tych zmian ma być budowa nowej oferty specjalistycznych usług adresowanych do seniorów, a także integracja usług na rzecz wyrównywania szans osób niesprawnych niepełnosprawnościami. Źródłem finansowania wsparcia dla osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami a także ich opiekunów będzie Europejski Fundusz Społeczny. Poza działaniami na rzecz zatrudnienia będzie ramach tych funduszy zaplanowano wspieranie inicjatyw związanych z zapewnieniem odpowiednich usług społecznych, ze szczególnym naciskiem na usługi świadczone lokalnie, gwarantujące warunki jak najbardziej zbliżone do warunków domowych oraz umożliwiające podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich. W Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 przewidziano następujące formy wsparcia:

- Mieszkania wspierane, stanowiące alternatywę dla pobytu w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Usługa ma mieć charakter pobytu stałego lub okresowego i jest dedykowana osobom starszym i osobom z niepełnosprawnościami;
- Usługi asystenckie świadczone przez asystentów na rzecz osób z niepełnosprawnościami lub rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami umożliwiające stałe lub okresowe wsparcie tych osób i rodzin w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego;

- Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, w tym usługi krótkookresowego całodobowego i dziennego pobytu dla osób niesamodzielnymi, których celem jest zapewnienie opieki dla osób niesamodzielnymi w zastępstwie za opiekunów faktycznych.

INTERWENCJA NA POZIOMIE REGIONALNYM

W ramach MRPO w Województwie Małopolskim zaplanowano wsparcie inicjatyw zwiększających dostępność oraz jakość usług kierowanych do osób niesamodzielnymi oraz ich opiekunów poprzez realizację konkursów na realizację usług wspierających opiekę nad osobami zależnymi. W ramach poddziałania 9.2.2 oraz 9.2.3 (Usługi opiekuńcze oraz interwencja kryzysowa) możliwe będzie aplikowanie o środki na uruchomienie subregionalnego centrum wsparcia opiekunów oraz wsparcie dla tworzenia lub rozwoju placówek zapewniających opiekę dzienną. Ogłoszenie pierwszych konkursów z tego zakresu ma nastąpić jeszcze w roku 2015.

Subregionalne centra wsparcia mają oferować:

- miejsca pobytu czasowego, w których możliwe jest przebywanie osoby niesamodzielnej pod profesjonalną opieką w przypadku okresowego braku możliwości sprawowania opieki przez jej opiekuna;
- wsparcie edukacyjno-doradcze opiekunów;
- działania zwiększające dostęp opiekunów do informacji umożliwiających poruszanie się po różnych systemach wsparcia, dofinansowań ułatwiających opiekę;

- edukację kierowaną do pracowników (służb) różnych systemów związanych z opieką nad osobami niesamodzielnymi, w tym przede wszystkim służby zdrowia i pomocy społecznej;
- ułatwienia w dostępie opiekunów do sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i medycznego.

Placówki zapewniające dzienną opiekę i aktywizację osób niesamodzielnymi mają zapewniać utrzymanie optymalnego stanu psychofizycznego, samodzielności i aktywności uczestników i niedopuszczanie do pogłębiania się dysfunkcji, a także edukację osób niesamodzielnymi i ich rodzin. Zakres usług świadczonych w placówce powinien obejmować co najmniej:

- usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne obejmujące możliwość dowozu uczestników, pobytu
- w miejscu spełniającym odpowiednie warunki lokalowe, gwarantującym prawidłową realizację usług, ciepły posiłek, pomoc w podstawowych czynnościach życiowych oraz opiekę higieniczną w niezbędnym zakresie;
- usługi aktywizująco-usprawniające obejmujące m.in. organizację czasu wolnego, udział w zajęciach terapeutycznych, udział w zajęciach podnoszących sprawność psychiczną i fizyczną i aktywizujących do uczestnictwa w życiu społecznym;
- usługi wspomagające polegające m.in. na udzielaniu informacji, edukacji, wsparciu i poradnictwie, zarówno dla uczestników, jak i ich rodzin.

Dodatkowo w ramach poddziałania 9.1.1 oraz 9.1.2 (Aktywna integracja) zaplanowano realizację kompleksowych programów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych

ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym z wykorzystaniem usług społecznych takich jak mieszkania wspomagane oraz usługi asystenckie świadczone przez asystentów na rzecz osób z niepełnosprawnościami lub rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami. Obecnie OPS i PCPR mogą składać wnioski o dofinansowanie w ramach poddziałania 9.1.1. Konkurs 9.1.2 ma zostać ogłoszony w kolejnym roku. Organizacja przedstawionych form wsparcia w ramach MRPO może być realizowana przez różne podmioty, m.in. jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, przedsiębiorców.

ROZWIĄZANIA ZAPLANOWANE NA SZCZEBLU CENTRALNYM

W ramach ogólnopolskiego programu POWER został ogłoszony konkurs grantowy na wsparcie procesu inkubacji nowych pomysłów, których wdrożenie ma zapewnić bardziej efektywne świadczenie usług opiekuńczych. Celem konkursu jest wyłonienie innowatorów społecznych, którzy w ramach przyznanych grantów będą mogli przetestować nowatorskie rozwiązania w tym zakresie, następnie zostanie dokonany wybór najlepszych inicjatyw rekomendowanych do upowszechnienia. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, które jest organizatorem konkursu na wyłonienie operatora grantów przewidziało, iż dofinansowane innowacje powinny wspierać usługi świadczone w lokalnym środowisku z użyciem nowatorskich metod lub form pomocy. Inkubacja nowych

pomysłów pozwalających skutecznie rozwiązać problemy w zakresie świadczenia usług opiekuńczych dla osób zależnych ma w szczególności dotyczyć:

- niepełnosprawnych intelektualnie, szczególnie potrzebne jest wsparcie rodziców i opiekunów, zwłaszcza po zakończeniu udziału dzieci w systemie edukacji, gdyż zdarza się, iż wówczas opiekunowie rezygnują z pracy i życia osobistego na rzecz opieki;
- dorosłe osoby z niepełnosprawnościami, którzy potrzebują usług opiekuńczo asystenckich w miejscu zamieszkania, a nie mogą liczyć na wsparcie rodziny. Obecnie takie osoby trafiają do instytucjonalnej formy opieki (np. DPS); należy także zadbać o zabezpieczenie organizacyjno-prawne takich osób na wypadek możliwości śmierci lub zniedołężnienia opiekunów;
- osób z niepełnosprawnością, które są samodzielne w czynnościach samoobsługowych, lecz potrzebują usług asystenckich w zakresie wybranych czynności życia społecznego i obywatelskiego (załatwiania spraw urzędowych, wypełnianiu formularzy, itp.);
- osób starszych, w stosunku do których pojawia się potrzeba zapewnienia efektywnych ekonomicznie form opieki w ich miejscu zamieszkania, w celu umożliwienia ich opiekunom aktywności zawodowej i społecznej (np. wolontariat sąsiedzki).

Podjęte działania poprzez wsparcie procesu inkubacji nowych pomysłów pozwolą na szybsze, tańsze i bardziej wydajne rozwiązywanie problemów z zakresu opieki nad osobami zależnymi. Zastosowanie mechanizmu grantowego ma umożliwić pobudzenie innowacyjności na najniższych szczeblach

oraz dotarcie do oryginalnych pomysłów, które bez działań wspierających nie miałyby szansy zafunkcjonować. O grant może się ubiegać każdy (osoba fizyczna, podmiot), kto posiada pomysł na zastosowanie wcześniej nie realizowanego sposobu pomocy. Wyłonieni grantobiorcy, poza otrzymaniem grantu, będą mogli także liczyć na dodatkowe wsparcie w całym procesie przygotowania i testowania innowacji. Planuje się, że konkurs na inkubację innowacji społecznych zostanie rozstrzygnięty w terminie ok. 6 miesięcy od zakończenia naboru wniosków, których upłynął 10 września 2014 r. Swoją wniosek na operatora grantów w tym konkursie złożył także Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

Przedstawione informacje wskazują, iż wachlarz możliwych działań jest szeroki i dostosowany do zdiagnozowanych potrzeb. Należy jednak mieć na uwadze, iż środki europejskie stwarzają możliwość ograniczenia skutków negatywnych tendencji demograficznych i zdiagnozowanych problemów społecznych, lecz powodzenie zaplanowanych interwencji uzależnione jest od aktywności potencjalnych beneficjentów.

Joanna Liszka

Projekt „Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej”
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

DOBRE PRAKTYKI

ROLA EKONOMII SPOŁECZNEJ W ŚWIADCZENIU USŁUG OPIEKUŃCZYCH NA PRZYKŁADZIE SPÓŁDZIELNI SOCJALNEJ OKNO NA ŚWIAT

W nowej perspektywie finansowej UE dla Polski na lata 2014 – 2020 przedsięwzięcia w zakresie szeroko rozumianej ekonomii społecznej zostaną objęte szczególnym wsparciem. Włączenie społeczne, w tym usługi opiekuńcze dla osób niesamodzielnych, także wpisuje się w plany finansowe nowej perspektywy.

W nowej perspektywie finansowej UE dla Polski na lata 2014 – 2020 przedsięwzięcia w zakresie szeroko rozumianej ekonomii społecznej zostaną objęte szczególnym wsparciem. Włączenie społeczne, w tym usługi opiekuńcze dla osób niesamodzielnych, także wpisuje się w plany finansowe nowej perspektywy. Jedną

z funkcji ekonomii społecznej jest dostarczanie niszowych usług społecznych dla jednostek i wspólnot lokalnych, zwłaszcza tam, gdzie sektor prywatny czy publiczny nie są w stanie zaspokoić rosnących potrzeb społecznych. W Polsce działalność w zakresie usług opiekuńczych także wpisuje się w tę rynkową

niszę, co więcej, w kontekście starzejącego się społeczeństwa, jest to „branża” mocno przyszłościowa, która stwarza ogromne możliwości rozwoju dla podmiotów ekonomii społecznej. Jedną z inicjatyw starającą wykorzystać rosnące zapotrzebowanie na usługi opieki nad dziećmi oraz osobami starszymi jest działająca w Słopnicach, w powiecie limanowskim Spółdzielnia Socjalna „Okno Na Świat”.

Obszar działalności Spółdzielni, tj. Słopnice – to druga co do wielkości wieś w Polsce, która w 2012 r. osiągnęła największy w kraju przyrost naturalny, tj. 11,8 promila (wg. danych GUS). Jest to obszar, gdzie uwidaczniają się problemy społeczne, powszechne dla wielu polskich rodzin – konieczność pracy rodzica (ów) za granicą, rozłąka, niemożność podjęcia przez kobiety pracy zarobkowej⁶. Te uwarunkowania społeczno – demograficzne postanowiła wykorzystać Fundacja KTO Kultura – Troska – Otwartość, która przy współpracy Gminy Słopnice powołała w lutym 2014 r. Spółdzielnię Socjalną „Okno Na Świat”. Jak podają na swojej stronie internetowej celem powołania Spółdzielni była potrzeba stworzenia na terenie Słopnic miejsc pracy dla kobiet oraz wypełnienia

⁶ Lewonowska-Banach A., *Kraina Radości*, Portal Ekonomiaspoleczna.pl

Spółecznej w Krakowie – właśnie zawarty w nazwie projektu bezpieczny dach, pod którym osoba zależna może i powinna czuć się „jak u siebie”.

Uczestnicy wizyty studyjnej do Szwajcarii zrealizowanej we wrześniu br. w ramach projektu „Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem” – pielęgniarki, terapeuci, psychologowie, kierownicy działów oraz dyrektorzy i przedstawiciele organów prowadzących DPS – byli pod wrażeniem zarówno rozwiązań technicznych i architektonicznych zaobserwowanych w odwiedzanych placówkach, jak również zadań przez nie realizowanych. Wiele z nich chciałoby wprowadzić w swoich placówkach poprzez remonty nieużywanych pomieszczeń i budynków czy rozbudowę infrastruktury w celu np. stworzenia większej przestrzeni dla mieszkańców oraz utworzenia świetlic lub parków do wspólnego użytkowania przez mieszkańców placówki i okoliczną społeczność na potrzeby integracji ze środowiskiem lokalnym. Innym niestosowanym w Polsce na szerszą skalę, a możliwym rozwiązaniem architektonicznym i budowlanym jest m.in. wykonywanie ścian z (gołego) betonu konstrukcyjnego lub cegieł bez wykończenia typu tynkowanie, w celu obniżenia kosztów (brak konieczności odmalowywania ścian). Imponujące, ale nie zawsze możliwe do zastosowania są też szwajcarskie standardy związane z powierzchnią korytarzy i pokoi mieszkalnych czy wyposażenie tych placówek w specjalistyczny sprzęt ułatwiający osobom niepełnosprawnym możliwość najbardziej samodzielne wykonywanie czynności samoobsługowych. Bardzo interesujące były także rozwiązania dedykowane osobom leżącym np. rysunki umieszczone na sufitach lub wysokie okna. Dużą inspiracją dla uczestników okazały się również

obserwowane formy aktywizacji i terapii, szczególnie te angażujące otoczenie lokalne (np. zlecenia od firm).

„Bezpieczny dach” to tylko jeden z koniecznych elementów gwarantujących osobom zależnym godne i komfortowe życie. Jeszcze ważniejsza jest „pomocna dłoń” czyli personel, który poprzez udział w szkoleniach, kursach i wizytach studyjnych w ramach projektu podnosi swoje kwalifikacje, dzięki którym pomaga osobom zależnym umieszczonym w placówkach zaspokajając też potrzeby z wyższych szczebli piramidy Masłowa, takie jak potrzeba przynależności, potrzeba uznania czy wreszcie potrzeba samorealizacji.

Spotkania zrealizowane w ramach zagranicznej wizyty studyjnej w fundacji

Curaviva w Lucernie były okazją do poznania szwajcarskiego systemu kształcenia zawodowego związanego ze świadczeniem opieki w placówkach pomocowych. Wielokrotnie podkreślono jak ważne jest ciągłe doksztalcanie zawodowe pracowników pomocy społecznej, które może zachodzić m.in. poprzez nawiązanie współpracy ze szkołą wyższą lub kształcenie z przedmiotów zawodowych w DPS. Czerpiąc przykład prosto ze Szwajcarii kadra zarządzająca małopolskimi DPS jako przydatną dobrą praktykę wskazała przeprowadzanie ankiet rekrutacyjnych oraz oceny jakości pracy personelu. Pierwsze rozwiązanie – ankiety rekrutacyjne pomagają sprawdzić predyspozycje do wykonywania zawodu przez osoby pragnące zatrudnić się w sektorze pomocy społecznej, natomiast wprowadzenie kart czasu pracy pomogłoby analizować organizację czasu pracy i efektywność pracy na poszczególnych stanowiskach.

Jednym ze szwajcarskich rozwiązań, które wzbudziło zainteresowanie przedstawicieli małopolskich DPS, biorących udział w wizycie studyjnej, jest przyporządkowanie każdemu mieszkańcowi placówki osoby pierwszego kontaktu - odpowiedzialnej również za jego aktywizację i motywowanie. To rozwiązanie bardzo mocno akcentuje zindywidualizowane podejście do każdego mieszkańca, dążenie do jego jak największej samodzielności.

O tym jak ważne w pracy z osobami zależnymi jest nakierowanie klientów pomocy społecznej na zaspokojenie potrzeby samorealizacji poprzez rozwijanie siebie, swoich zdolności, talentów i zainteresowań przekonywali wielokrotnie reprezentanci odwiedzanych szwajcarskich podmiotów. W wyjazdach studyjnych zorganizowanych w ramach projektu uczestniczyło łącznie 60 osób z 46 małopolskich instytucji. Na

spotkaniach w 12 różnych podmiotach uczestnicy wizyt poznali dobre praktyki usług opiekuńczych stosowane w szwajcarskich podmiotach systemu pomocy społecznej. W wielu z nich kładzie się duży nacisk na zachęcanie i motywowanie pacjentów by jak najwięcej czynności wykonywali samodzielnie, nawet bez względu na efekty, akcentuje się podmiotowość mieszkańca np. klienci są włączani w proste, codzienne działania takie jak sprzątanie czy wspólne przygotowywanie posiłków. Personel stara się nie wyręczać mieszkańców w wykonywaniu podstawowych czynności życiowych, doprowadzając ich tym samym do jak największej możliwej samodzielności.

Tak dzieje się m.in. w placówce podlegającej fundacji **Stiftung Altreid** w Zurychu, która oferuje szeroki zakres usług pomocniczych zgodnie ze swoim motto: „wszystkie obszary życia dla ludzi niepełnosprawnych”. Fundacja wspomaga ludzi dorosłych, niepełnosprawnych umysłowo i fizycznie w prowadzeniu życia w społeczeństwie na zasadzie normalności z uwzględnieniem ich indywidualnych możliwości – mieszkańcy są aktywizowani poprzez odpowiednio dobraną do ich stanu chorobowego pracę, również na zlecenie innych podmiotów. Dla klientów fundacji przygotowywane są specjalne kontrakty terapeutyczne określające warunki pracy terapeutycznej oraz otrzymywane za nią wynagrodzenia. Aktywizacja mieszkańców poprzez pracę gratyfikowaną pieniężnie zapewnia większą motywację, a pensjonariusze mogą czuć się potrzebni, wzrasta poczucie ich wartości, realizowana jest potrzeba uznania.

Również w fundacji **Stiftung fuer Menschen mit koerperlicher Behinderung**, która swą siedzibę ma w Lucernie organizuje się dla podopiecznych stanowiska zatrudnienia poza tą placówką, w tym w podmiotach publicznych.

Takie rozwiązanie połączone z rozszerzeniem terapii o różnego rodzaju treningi społeczne oraz terapię przez pracę spotkało się z dużym zainteresowaniem uczestników wizyt. Ciekawą i możliwą do zaadaptowania w małopolskich warunkach praktyką wydaje się być możliwość naturalnej integracji klientów placówki ze środowiskiem lokalnym. W Lucernie zachodzi to dzięki utworzonemu przy placówce placu zabaw, z którego oprócz niepełnosprawnych podopiecznych fundacji korzystają także dzieci z dwóch pobliskich osiedli mieszkaniowych. Uczestniczący w wizytach dyrektorzy małopolskich domów pomocy społecznej wyrazili chęć udostępnienia stołówki i świetlic w DPS również osobom niebędącym klientami placówki, co stworzy warunki do integracji ze środowiskiem naturalnym.

Innym pomysłem na integrację osób zależnych z lokalną społecznością jest zaprezentowany w stowarzyszeniu Genossenschaft Zeitgut w Lucernie pomysł wymiany umiejętności poprzez tzw. „bank czasu”. Stowarzyszenie to angażuje się w usystematyzowany i innowacyjny sposób w pomoc dla osób starszych. Istotą innowacji jest

stworzenie „banku czasu”, w ramach którego pensjonariusze i wolontariusze działający przy stowarzyszeniu oferują swoje umiejętności i poświęcają swój czas na pomoc innym w zamian za możliwość otrzymania podobnego wsparcia w przyszłości. To rozwiązanie zaspokaja potrzebę poczucia przynależności do grupy, promuje integrację z lokalnym środowiskiem, często integrację międzypokoleniową pomiędzy osobami starszymi przebywającymi w placówce, a młodymi wolontariuszami. Ponadto daje także osobom zależnym poczucie bycia potrzebnym, zaspokaja potrzebę respektu i uznania ze strony innych ludzi. Pomysł utworzenia „banku czasu” spotkał się z dużym zainteresowaniem uczestników wizyt. Pracownicy małopolskich DPS wskazywali tutaj często na możliwość nawiązania współpracy z lokalnymi organizacjami celem wzmocnienia uczestnictwa sektora pozarządowego w systemie zabezpieczenia społecznego.

Wyjątkowo ciekawe z organizacyjnego punktu widzenia wydaje się szwajcarskie rozwiązanie podpatrzone w Centrum Opieki Sunnepark działającym przy fundacji Schmelzi w Grenchen. Na zlecenie fundacji w lokalnej aptece pakowane i rozdzielane są leki przeznaczone dla

podopiecznych placówki. Odpowiednia dawka leków umieszczana jest w jednorazowych woreczkach opisanych imieniem i nazwiskiem pacjenta oraz wraz ze wskazaniem daty i godziny podania leku. Takie rozwiązanie znacznie usprawnia pracę ośrodka.

Wśród poznanych placówek warto wymienić także stowarzyszenie **Mathilde Escher Heim** w Zurychu realizujące różnorodne działania na rzecz osób z dystrofią mięśni typu Duchenne, jak również podobnych dysfunkcji ciała. W ośrodku prowadzona jest opieka stacjonarna (22 mieszkania), działalność edukacyjna (szkoła i kształcenie zawodowe) oraz warsztaty pracy chronionej. Pracownicy stowarzyszenia zwracają dużą uwagę na aktywizację mieszkańców poprzez wspólne podejmowanie decyzji, planowanie zajęć i pracy. Uczestnicy wizyty wykazali znaczne zainteresowanie wdrożeniem w małopolskich placówkach warsztatów, w trakcie których

pensjonariusze mogliby pracować na terenie innych, zewnętrznych podmiotów, a za swoją pracę otrzymywać wynagrodzenie.

W fundacji **Stiftung Lebenshilfe** w kantonie Argowia oraz w stowarzyszeniu Gartentherapie w Zurychu uczestnicy wizyt studyjnych poznali oraz zgłębili tajniki hortiterapii czyli terapii poprzez pielęgnację ogrodów. Doskonałym w swej prostocie rozwiązaniem jest urządzenie ogrodu z rabatami warzywnymi, kwiatowymi i ziołowymi na wysokości 80-90 cm, co umożliwia ich pielęgnację bez schylania się również przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich. Wiele z małopolskich domów pomocy społecznej dysponuje terenami w swoim otoczeniu, na których mogłyby powstać podobne ogrody czy parki. Nic dziwnego więc, że to rozwiązanie jest jedną z najczęściej wskazywanych dobrych praktyk możliwych do implementacji w Małopolsce.

Potrzeby klientów pomocy społecznej, w tym również osób zależnych i ich rodzin, mogą zostać zrealizowane w Małopolsce z wykorzystaniem szwajcarskich dobrych praktyk poznanych w trakcie wizyt studyjnych projektu „Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem”. Uczestnicy wizyt studyjnych poznali m.in. zasady organizacji i finansowania, a także ofertę programową 12 podmiotów opiekujących się na terenie Konfederacji Szwajcarskiej osobami niepełnosprawnymi oraz starszymi. Rozwiązania opisane powyżej oraz wiele innych pomysłów zostaną przedstawione w raporcie, który zostanie przekazany do domów pomocy społecznej na terenie Małopolski.

Opracowanie: Zespół projektu „Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem”

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Projekt współfinansowany przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

www.sppw.rops.krakow.pl

es.O.es

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

Projekt: Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej - Etap I

Projekt: Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej

Projekt: Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekty współfinansowane przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Projekt: Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem

AKADEMIA ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ

W SKŁAD OFERTY AKADEMII ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ WCHODZI:

NIEODPŁATNA POMOC W ZAŁOŻENIU I PROWADZENIU SPÓŁDZIELNI SOCJALNEJ OBEJMUJĄCA M.IN.:

- dotacje
- wsparcie pomostowe
- szkolenia
- usługi księgowe
- usługi prawne
- usługi marketingowe
- doradztwo
- wizyty studyjne

SZKOLENIA I DORADZTWO DLA OSÓB, ORGANIZACJI I INSTYTUCJI ZAINTERESOWANYCH:

- spółdzielniami socjalnymi
- ekonomią społeczną
- rozwojem lokalnym
- pozyskiwaniem środków unijnych

POMOC DLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH (NGO), W RAMACH SZKOLEŃ I DORADZTWA:

- dla osób chcących założyć fundację lub stowarzyszenie
- dla organizacji pozarządowych, które chcą:
 - założyć działalność gospodarczą
 - profesjonalizować swe działania
 - pozyskiwać fundusze unijne
 - działać w partnerstwie

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIA MAŁOPOLSKIEGO PAKTU NA RZECZ EKONOMII SPOŁECZNEJ:

- platforma małopolskiego środowiska ekonomii społecznej
- możliwość konsultowania i rekomendowania optymalnych rozwiązań dla ekonomii społecznej
- współpraca z kluczowymi aktorami z trzech sektorów zainteresowanych ekonomią społeczną
- realizacja wspólnych przedsięwzięć / projektów

PROMOCJA DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH:

- coroczny konkurs na „Małopolskiego Lidera Przedsiębiorczości Społecznej”
- możliwość umieszczenia oferty w „Katalogu produktów i usług przedsiębiorstw społecznych”
- promocja w internecie, na małopolskiej stronie ekonomii społecznej: www.es.malopolska.pl
- możliwość prezentacji oferty na imprezach promocyjnych m.in. targach przedsiębiorstw społecznych
- certyfikacja produktów i usług małopolskich przedsiębiorstw społecznych Znakiem Promocyjnym Ekonomii Społecznej „Zakup ProSpołeczny”

Doradztwo dla osób fizycznych:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz
e-mail: mlulewicz@rops.krakow.pl

Doradztwo dla JST, NGO:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz
e-mail: mlulewicz@rops.krakow.pl

Szkolenia oraz wizyty studyjne:

Maria Brzeziak
e-mail: mbrzeziak@rops.krakow.pl